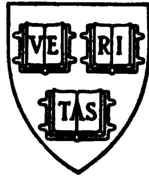
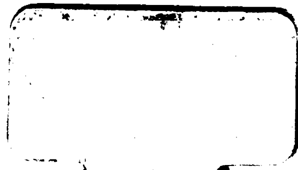

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 059 356 659

VE
RI
TAS

7,1180

A ZSIDÓK EMANCIPATIÓJA

IRTA

B. EÖTVÖS JÓZSEF

> The wild-dove hath her nest, the fox
> his cave
> Mankind their country — Israel but the
> grave! *Byron.*

BUDAPEST
KIADJA RÁTH MÓR
1892.

For Ty
F

Megjelent a «Budapesti Szemle» 1840. évi folyamának II. kötetében.

Hornyánszky Viktor, Budapest.

Ha egy nemzet átfutva a pályán, melyre a végzet által felhivatott, végső küzködésében elvérzett; ha százados iparkodás s áldozatok után nemes tettek s dicső szenvedések díjáúl végre csak egy név maradt, csak egy emlék az emberi nem történeteiben; ha honának szétbonczolt határai között más népek tanyáznak, s mi dicsőségnek épült, csak vesztét hirdeti romjai között: jól illik a köny, melylyel a gondolkozó ez emléknél megáll.

De van valami, mi ennél szomorúabb: látni népet, legyőzve, de élve vég csatája után, egy nemzetet haza nélkül, melynek központja nincs, mi körül egyesülnie lehetne s mely mégis a világ minden egyéb lakóitól különvált, mely fegyvereit elveszté s mégis ellenségként üldöztetik; népet egy szóval, mely hazájától megfosztva, mint test nélkül a kisértet bolyg körül nyugtalan, kinok közt, mint egy rég mult kornak polgára, idegen az élők között,

csak gyűlölést, csak elleneket találva, mintha egy nagy átok függne fején. Ez szomorúabb, ezerszerte szomorúabb mindennél, mit e világon láthatunk. S ily nép a zsidó!

Ki nem ösmeri a regét Ahasverról, az örök zsidóról, ki, mert üdvözítőnktől, midőn háza előtt keresztjét hordva vizet kért, az enyhítő italt megtagadta, most átkozott halhatatlanságban jár körül az emberek között, magányosan, mint egy rég elvirult tavasznak száraz levele, körülhordva fergetegektől, nem találva helyet, hol fáradt fejével lepihenhessen. Mindenki ösmeri e regét, s alig van főkép az éjszaki keresztény nemzetek között egy, hol az a nép mondái között nagy szerepet nem játszanék. Én nem ösmerek szomorúabbat, nem egyet, mely inkább szívemhez hatna, mert: *e rege való!*

Az örök zsidó nem képzelet; ő él és ő szenved. Menj a piaczra, s hol a néphullámok legtömöttebbek, hol a zaj leghangosabb: ott áll ő, előtte az asztalon vagy földön kitárva koldús holmija, melylyel nagy hangon mintegy esdekelve ajánlgat; menj a pusztára s a csárdához közel, honnan víg hangok zengenek elédbe, terhe alatt görnyedve gázol a nehéz homokon át; menj akárhová, e honnak egyik határától a másikig s fel fogod találni.

Nézd a setét, halvány arczot, mely vonásival keleti származását bizonyítja, nézd a lángoló tekin-

tetet, melyet elnyomott boszú s ki nem elégített vágyak lelkesítenek, nézd szenvedéseit s rá fogsz ismerni. Gúnyolva mutat reá a gyermekcsapat s az átmenő egy megvető tekintetet vet arra, kit az utolsó nem vallana hasonlójának. S ott áll annyi emberek között magánosan, elszigetelve egy előitélet által, melyet legyőznie nem lehet, százszorta szerencsétlenebb, mintha rossz tettek által vesztené a közbecsülést, mert ő nem jobbúlhat, véle született vétkét a kegyetlen világ meg nem bocsátja, s bármint ragaszkodjék az erényhez, bármint kövesse becsülete utait: szegény maradhat, de zsidó lenni meg nem szünt. S mégis talán, ha szívébe nézhetnénk, ha tudhatnók gondolatait, ha sejdítenők az érzeményeket, melyek keblét kínozva átrezgik, talán becsülnünk kellene, kit oly hidegen megvetünk. Talán épen gyermekeire gondol vagy nejére, kik távol tőle a város egyik legsetétebb utczájában éheznek, kiknek egyetlen reménye ő, a reménytelen, — ő, kitől a társaság mindent elrabolt, csak e szeretetet nem. Vagy talán szívét még nemesebb vágyak töltik el, talán e kebel lángolón tudna szeretni egy hazát, talán az emberiségnek akarna élni ő is, talán a dicsőség nagy gondolata villant át lelkén s szíve feszülten érzi, hogy áldozni tudna; de ki gondol erre? ki, hogy neki is érzeményei lehetnek, melyek őt a pillanatnyi élet porkörén túlemelnék? Megvetve néz reá az átmenő, s e semmisítő tekintet feléb-

reszté benne a zsidót, azaz mit annak nevezünk, a szívtelen idegent, ki senkivel rokonságot nem érez, ki, mert más czélja nem maradt, csak nyereség után vágyódik, — a szemtelen uzsorást, kinek becsülete nem vala, melyet veszthetne, s ki azért csak szívének forró kivánatát s nem az erkölcs szabályait követi tetteiben, egyszóval az örök zsidót, a jogtalant, a számüzöttet, azt, kit őseink minden emberi jogoktól megfosztának, kit mi minden emberi jogokra érdemetlennek hirdetünk.

S miért? Vajjon az állhatatos gyűlölésnek vallásosság-e még oka, vallásosság, mely kegyetlenné válhatik s a legszörnyebb tettekre ragadhat, de legalább indító okaiban tiszta? Vajjon korunk kereszténye, ki megvetve tiporja lábaival a zsidót, még Isten parancsai eszközének hiszi-e magát, mint durvább apái? Vajjon azért fordulunk el e néptől, mert Isten vesztét jósolá, mert ájtatosságunk nem engedi, hogy azokkal, kik üdvözítőnket kínozák, egyesüljünk? Oh ha ez volna, akkor legalább az indító ok lenne tiszta, akkor szánva e szerencsétlen nép sorsát, elszomorodva nem érdemlett kínain s korom vakultságán, vigasztalhatna a gondolat, hogy e viszonyok egykor változandnak; hihetném, hogy miként envallásos fogalmam más, miként én nem boszuló, de áldó istenséget imádok oltáraimon: úgy jönni fog az idő, melyben az egész emberi nem más tanúságot találand szent könyveinkben, s kiket vallásosság természetök ellen gyűlölni

tanítá, annyival könnyebben fogják követni a szeretetnek végre megértett parancsait. De ez nem úgy van. A fanatismus évei megszüntek; korunknak bélyege — fájdalom — inkább vallásos közömbösség mint túlhév; s kiknek keblét hit lelkesíti napjainkban, rég átláták: hogy az, ki e hitet alapítá, nem követőiért, hanem az egész emberi nemért vérezett, hogy haldokló ajkai egy egész világ felett elmondák áldásukat; s hogy ő, ki imádkozni ekként tanított: «és bocsásd meg a mi vétkeinket, miként mi is megbocsátunk azoknak, kik ellenünk vétkezének», ő, ki ellenei előtt maga mondá: «bocsáss meg nékik, mert nem tudják mit tesznek» — nem akarhatá, hogy nevében egy ártatlan nemzet czredéves elnyomás alatt szenvedjen. — Korunk keresztényei tudják, hogy miként Isten jók s rosszak felett egyenlőn fel hagyja kelni napját, miként a csillagok egyenlőn sugárzanak, a föld egyenlőn zölddel jámbor s gonosztevő körül, hogy miként az isteni gondviselés egy messze terjedő faként az egész emberi nem felett terjeszti ágait, hogy alatta pihenjünk mind, hogy mindenkinek tőle jőjenek az öröm hamar fonnyadó virágai, tőle az élvezet édes gyümölcsei: ugy földi feladásunk áldást terjeszteni egész körünkre, jót tenni mindenkivel, ki hozzánk közelít; s mert Isten más jelt nem adott, miből felebarátunkat megösmerhetnők, mint emberi arczvonásait: szeretni minden embert. Korunk keresztényei tudják, hogy min-

den kebelben szív dobog, szerelem után vágyódó, mint az övék, hogy gyengék és segédszükségben vagyunk valamennyien; miért taszítanák ők el magoktól azt, ki szeretve közelített; miért nem ragadnának meg minden kezet, mely feléjök nyúl; hisz e rövid életben oly ritka az alkalom, melyben jót tehetünk, s ha jő, el kell-e mulasztanunk a szép pillanatot? el lehet-e felejtkeznünk, hogy minden jó, mit tevénk, nyereség: mert ha jótéteményünk érdemetlent segíte is néha, legalább mindig minlelkünket emelé? Nem, — szívem teljes meggyőződéséből mondom, — nem a vallás oka, ha a zsidóknak még maiglan emberi jogaik megtagadtatnak; nem azok, kiknek kebleiket hit lelkesíti, tartják vissza az igazságot. Ezerek között, kik a zsidók ellen leghangosabban felszólalnak, alig van tán egy, ki a legvallástalanabb keresztényt, ki magát az atheistát a zsidókkal hasonló helyzetbe akarná hozni; mindazon balgatag mesék, melyek a középkorban a zsidók ellen felhozattak, ma legfeljebb mosolygást gerjesztenek; nem hiszi senki, hogy zsidók néha keresztény vérrel áldoznak, hogy nagy ünnepeken keresztény gyermekeket ölnek, hogy hamis esküvések nálok keresztények ellen tiltva nincsenek, s mi több, hogy ilyetén balgaságok valaha mondattak; mert mi volna elég nevetségesen hihetetlen, min rosszakarat kételkednék? korunkban mindezt egy pár dajkán kívül talán senki nem hiszi.

S miért hát ennyi indulatosság, valahányszor a zsidók polgárosítása szőnyegre kerül? miért a panaszok a kormány ellen, mely e népnek oly kevés engedményeket ada, de ezekkel is megmutatá, hogy haladni, s egy jobb jövőt előkészíteni akar? miért a keserű gúny s rágalom azon férfiak ellen, kik mult országgyűlésünkön e nagy igazság mellett felszólaltak, s a törvényhozásnak, legnemesebb tettében, eszközei valának? miért ennyi zaj, ennyi lelkesedés azoknál, kik talán, ha önszabadságukról volna szó, nem mutatnának annyi lelkesedést, mint most, midőn embertársaik elnyomatása czélok? ***Egy előitélet,*** egy nagy ezredes előitélet; jaj annak, ki e szentséghez közelíteni merne! jaj annak, ki ez agyaglábú koloszt meg merné rendíteni, ki e Saisszoborról istentelen kezekkel le merné rántani a fátyolt: a szörnyeteg ledőlhetne, a fátyol alól a vélt Istennő arczai helyett undok rém állna előttünk, s mi lenne a világból, ha még előitéletei sem lennének szentek! Mi lenne annyi jámbor varga- s szabóból, mi a boltoslegények keresztény hadából, ha végre zsidó is felvétetnék fenséges körükbe? hol keresse az árva keresztény mindennapi kenyerét, ha a zsidónak is birtokjog adatik? nem elég-e, hogy a zsidót tűrjük, hogy az ország minden terheiben részt vehet, hogy védelmére vérezik, kifejlődésében ő is iparkodhatik, s érdemeinek dicső jutalmául a levegőt szivja, melyet mi, s oly nagy sirt talál, mint bár-

mely keresztény; nem elég mindez, s mit kivánhatnak még? mit adhatunk mi vesztünk nélkül? Ha a zsidónak birtokjog adatik, a jószágok becse nevekedni fog, s a keresztény drágábban acquirálhat! ha a czéhekbe felvétetnek, talán jobban dolgoznának, s a keresztény mesterember nagyobb szorgalomra kényszeríttetnék! s nem istentelenség-e ez? Minek legyünk keresztények, ha némi haszon nincs összekötve vallásunkkal?

Az előitélet önösséggel lépett frigyre! s ez az, mi a zsidók polgárosítása kérdését oly nehézzé teszi: ez, miért a kormány jó szándékát — még a kevésben is, a mit adott — rosszalni, a törvényhozás határozatait rágalmazni érdemes vala. Mert hogy nincs ok, mely a zsidók polgárosítása ellen felhozva, a józan ész elfogulatlan itéletét meggyőzhetné, hogy nincs egyetlen egy erősség, mely vagy semmit vagy épen az ellenkezőt nem bizonyítaná, arról meg vagyok győződve, s ezt reménylem kimutathatni.

Ifjuságom első éveitől szívem minden elnyomás ellen feldobogott; gyülöltem a zsarnokságot inkább belső ösztönömet követve, mint azért, mert a szabadság áldásairól még okok meggyőzének, s innen van, hogy a zsidók polgárosításának kérdése, még minekelőtte az hazánkban szőnyegre került, már egész figyelmemet magára vonta. Olvastam sokat a polgárosítás mellett, sokat ellene, s ha véleményeimben, melyeket benső meggyőződésem szerint válasz-

ték, csalódtam: legalább arról kezes vagyok mindenkinek, hogy tudva nem fogok elhallgatni semmit, mi a zsidók polgárosítása ellen felhozva, a legkisebb fontossággal birna; s bátran felszólítók mindenkit, ki a felhozandókon kivül még valamit mondhatna a polgárosítás ellen, hogy azt bármely helyen közölje, tökéletesen meg lévén győződve, hogy az igazságnak semmi nem használhat úgy, mint ha vitatás alá vétetik.

Ne várjon senki ujat e lapokban; ne keressen eredetiséget s meglepő elmésségeket: az okok, melyek ez ügy mellett szólnak, velünk születtek, s az olvasó, ha előitéleteiről lemond, önszivében annyit fog találni, mint soraimban. El fogok kerülni minden lelkesülést, elfojtani minden keserűséget s bár nehéz nyugodtnak maradni, hol embertársaink elnyomatása forog kérdésben, hideg okokkal és száraz statisztikai adatokkal kivánom bebizonyitani állításomat, teljesen meggyőződve: hogy az igazság legszebb, ha mezítelen állíttatik elénkbe s zászlói alatt az iró nem keres más érdemet, mint azt, hogy bátran kimondá.

I.

Az első ok, mely a zsidók emancipatiója ellen legtöbbször s legnagyobb bizodalommal felhozatik: a zsidók általános romlottsága. A zsidók alávalók s azért érdemetlenek minden szabadságra; a pol-

gári jogok, melyeket velök osztani akarnánk, csak rosszra, csak minkárunkra fognának használtatni, s azért csak lágyszivű érzelgés szólalhat fel e polgárosítás mellett.

Talán nem helytelenül felelhetnénk erre, hogy a szabadság nem oly valami, mit érdemekért jutalmúl adni rajtunk áll; hogy az minden embernek vele született joga, melytől vétek nélkül senki által meg nem fosztathatik; mondhatnók: az, hogy valaki a polgári jogokkal visszaélhetne, egy egész néposztálynak kizárására elég ok nem lehet; hogy maga Draco csak elkövetett vétkek büntetésében vala kegyetlen, s a legvérengzőbb zsarnok egy népnek vétkeit legfölebb az által bünteté, hogy minden tizediket vérezteté; mondhatnám, hogy valakit jobbíthatlannak hirdetni, kinek jobbításáért semmit nem tevénk, nem igazságos; s hogy miután korunkban a legundokabb gonosztevőre sem szoktunk bélyeget nyomni, a szégyenjel, melyet egy egész nemzetre nyománk, talán épen oly kegyetlen. De minek ennyi ok? Vessünk egy tekintetet a zsidók történeteire, s vajjon mi vádolhatjuk romlottságukat? mi, kik őket ezredekig elnyomtuk, kik őket üldöztük és megvetettük, mig kebleikben minden nemesebb szikra elaludt? mi, kik bennök soha hasonlóinkat elösmerni nem akartuk, kik bennök erényeket nem kerestünk s legfelebb könyörületességgel, de soha rokon érzettel nem tekinténk le hoz-

zájok; vajjon rajtunk áll-e most szemökre hányni romlottságukat, rajtuk a láncznyomra mutatva, melyet majdnem kétezredes szolgaság karjaira nyomott, azt mondani: el tőlem szolga! Vajjon azon zsidóknál, kik, mióta városuk romokba dőlt, csak kegyetlen üldözéseket találtak, kereshetünk-e moralitást; nálok, kiknél az egész középkor egy hosszú martyrság vallásukért, kiket Németországban a pór és keresztes hadak ezerenként gyilkolnak, kiket Francziaországban 1182-ben Filep Ágoston, később IV-ik Filep elűz, kik midőn visszatérnek, 1320-ban keresztény rablók által, később az 1348-iki pestis alkalmával a kutak megmérgezése ürügye alatt ezerenként gyilkoltatnak, 1594-ben ismét elűzetnek; nálok, kik Angliában oroszlánszivű Richard, s János alatt hasonló üldözéseket szenvednek; kiket a királytól az utolsó báróig mindenki zsarol, nehezen szerzett birtokuktól mindenki bűntelen megfoszt s végre 1290-ben az ország elűz; kik Spanyolországban, — hol egy ideig a maurok alatt megpihentek — végre hallatlan üldözések után, melyeket 1380 s 1390-ben a burgosi s valladolidi cortesek határozatai következtében vak térítési buzgóság által szenvedének, 1492-ben 300,000 számmal hazájokból elűzetnek; kik Portugalliában 1506-ban kényszerítve megtéríttetnek, nálok, kik mindig s mindenütt üldöztetve, ha néha egy pár évig zsarnokuk felhagya kegyetlenségeivel, előre tudhaták: hisz csak azért enged-

tetnek e szünnapok, hogy vagyont keresve, annyival hasznosabb martalékká váljanak; mint a gazda megheverteti marháját, hogy kihízzék, minekelőtte a mészárszékre hurczoltatik; vajjon nálok, a megvetett, a lábbal tiport, a kiűzött s vérpadra hurczolt zsidóknál kereshetünk e magas érzelmeket? S ha azon nemzetben, melynek syndicusa Toulouseban nagy ünnepeken a templom előtt pofoztatott, melynek Beriersben évenként virágvasárnap előtt való napon a nép a templomban kövezésére intetett; melynek tagjai Wormsban a dorbézoló tanácsbeliek jelenlétében évenként egyszer száraz malomban bizonyos mennyiségű gabona megőrlésére a kerékhez fogattak, s marhaként ostoroztattak; melynek polgárai közül senki biztos nem vala, hogy — mint a bristoli zsidó János király alatt — naponként egy-egy fogától megfosztatni nem fog, míg vagyonát a zsarnoknak ki nem adá, vagy mint annyian, az inquisitió mágláin nem fogja végezni kínos életét; ha azon nemzetben, mely ennyit szenvedett a nélkül, hogy ellenállhatna, nagy becsületérzést nem találunk, vajjon csudálatos-e ez? S ha mind az, mit a polgárosítás ellenei e nemzet romlottságáról mondanak, állana; ha mindazon kedvező itéletek, melyek e nemzet erkölcsi tulajdonairól annyiak által hozattak, mind csak érzelgésszülte ábrándozások; ha Streckfuss, ki a zsidók polgárosítása ellen írt, midőn épen a legaljasabb osztályról szólva úgy nyilatkozik:

hogy ez osztálytól bizonyos neki tulajdon erényeket, mértékletességet, szorgalmat, asszonyai erkölcsiségét és szülők iránti tiszteletet eltagadni nem lehet*, csak túlságos zsidószeretetből szólt; ha Peel Róbert, ki egyébként túlérzelgőnek nem tartatik, s a polgárosítás ellen szólott, midőn kimondá: «hogy igazságtalanságnak tartaná, ha a zsidók magaviseletében keresne okokat polgárosításuk ellen, mert teljes meggyőződése szerint az semmi okot nem ád: e nép magasabb osztályai jóltevők s tiszteletreméltók lévén, alsóbb osztályai semmivel sem rosszabbak, mint más, ő felsége kormánya alatt élő alattvalók»**, csak lágykeblű költő; ha mondom minden, mi a zsidók romlottságáról mondatott, mondatik s még mondatni fog, áll: vajjon mi mást bizonyít mind ez, mint hogy nemzetek elnyomás által erényeiket elvesztik; s valóban nem vala szükségünk a zsidókra ennek bebizonyítására. A hatalmas rómaiak ivadéka, a görögök napjainkban, Spanyolország, — miután rajta egy háromszázados zsarnokság átment — elég világosan szólnak, s talán minden gondolkozó emberek között nincs egy, ki ezen valaha kételkedett volna.

Isten szabadságra teremté az embert, s csak hol e természetes elemében látjuk, itélhetünk természetéről. Mint a fa, mely a mezőn egy zöld óriás-

* Streckfuss über das Verhältniss der Juden zu christlichen Staaten.

** Peel Róbert beszédje 1830-ban.

ként állna elődbe, messze szétterjesztve virágos ágait, szűk körbe szorítva, mint egy törpe bokor áll előtted: úgy az ember, kit talán az ég nagyra teremte, eltörpül a szolgaság elnyomó korlátai között; a szolga rablánczai elgyengítik végre a legerősebb férfikart, s nincs oly jó szív, mely sokáig szeretni tudna, ha csak gyűlölésre talál okot.

De mit tartozik ez a tárgyhoz, igy szólnak a polgárosítás ellenei? a zsidók elromlottak — megengedjük hogy azért, mert elnyomottak, — de romlottak mindenesetre; s épen ezért érdemetlenek minden polgári jogok gyakorlására. Nincs fukarabb ember a zsidónál — így szólnak ellenei; — lelkük egész erejéből csak pénz után fáradva, nincs oly szent elv, melyet ennek fel nem áldoznának; s van-e, vagy volt-e valaha csalárdabb nemzet mint ez; félénkebb minden nemesben s mégis oly állhatatos, oly engesztelhetetlen gyűlölésben a keresztények ellen?

Ezek majdnem azon főhibák, melyekkel a zsidók elleneik által vádoltatnak. Talán némi mentségeket is felhozhatnék védelmökre. Mondhatnám, hogy minden embernek legalább egy remény kell; hogy minden embernek szükséges egy pálya, melyen haladnia, egy czél, mely felé iparkodnia lehessen; s hogy ha a zsidó csak pénz után fárad, ha pénz azon remény, azon czél, mely felé szüntelen halad, ha öröme, ha vágya, mindene pénz, mely után fáradva

vak szomjában néha erkölcstelen eszközökhöz nyúl: talán nem egészen őt okozhatjuk, ki előtt minden egyéb út el vala zárva, hanem inkább azokat, kik őt e sivatag pályára szoríták, kiknek tettei a küzködőnek fülébe kiáltják: «légy becsületes s megvetlek; légy gazdag s megvetlek úgy is, de hódolok előtted; légy becsületes s elűzlek ajtóm elől, ha koldúlsz, légy gazdag s barátilag megszorítom aranynyal telt kezedet». Monhatnám, hogy a gyengének elnyomója ellen nincs egyéb fegyvere, mint csalfasága, hogy a szolgától mást tettetésnél nem kivánhatunk, s hogy nem csudálatos, ha az, kit földön csúszni kényszerítünk, végre kigyó természetét vevé magára. Mondhatnám, hogy körülfogva veszélyektől, ezredeken által naponként fenyegetve személyökben s vagyonukban, e nép, mely mint egy a százhoz, ugy álla elnyomóinak ellenében, szükségkép félénkké vált. Mondhatnám végre, hogy azon gyűlölség, mely néhány zsidó kebelében a keresztények ellen netalán találtatik, természetes; hogy minden embernél, bármennyire alázá azt zsarnoka, legalább a szív szabad marad, legalább a gyűlölségben, melylyel elnyomójára tekint, lángol a szikra, mely a szabadságot szeretné; hogy alávalóbbat nem ösmerek egy megelégedett szolgánál; — mondhatnám, hogy e gyűlölés közös, s hogy az egy Shylockra, kit a halhatatlan Shakspeare velenczei zsidójában oly szörnyű színekkel festett, ezer keresztény nevet

hozhatnék fel, mely e zsidó mellett bátran megállhat; hogy példákat idézhetnék, nem a költészet halhatatlan műveiből, hanem történetkönyveinkből merítve, példákat, hol nem egy font keresztényhús, hanem ezer zsidó vére kivántatott. De minek ez? kevesen vannak, kik a zsidók elnyomatásának okait nem ösmernék, kevesen, kik nem tudnák, hogy minden hibáik keresztény kezek által ápoltattak; romlottságuknak egész fája csak keresztény földön izmosodhatott ennyire. Ők romlottak, — mi közünk, hogy apáink kegyetlensége által lettek azzá; — nem rajtunk áll őket megjobbítani, s igy, a mint vannak, polgárosításuk lehetetlen.

Vajjon áll-e ezen következtetés? Ha volnának is hibák, melyek egyes személyeket a polgárosításra alkalmatlanokká tesznek; ha e hibákat egy egész népről a priori képtelenség nélkül fel lehetne is tennünk, vajjon azok, melyekkel a zsidók vádoltatnak, olyanok-e?

A fukar, kinek pénznél nincs nagyobb érdeke, nem lehet-e hasznos polgára az országnak, főkép ez anyagi érdekek korában, midőn népek s egyesek gazdagságuk növelésén fáradnak? Hol Machiavellek kormányoztak, a tettetés a polgárosításra alkalmatlanná tehet-e valakit? vagy mondhatjuk-e: mert Áron vagy Izsáknak merészsége nincs, a szabó czéh által fel nem vétethetik, vagy nem készíthet jó kardokat, mert velök víni nem tud? Vagy végre azon kereszt-

ténygyűlölésből, melylyel a zsidók vádoltatnak, az következik-e, hogy törvényeinknek engedelmeskedni nem fognak, s önmagokat a legsúlyosb büntetéseknek fogják kitenni, csak hogy egy kereszténynek ártsanak? hisz ők fukarok, hogy sértenék önérdekeiket? ők tettetők, miért nem színlelnék el gyűlölésöket? ők félénkek, hogy mernék megszegni a törvényt, s magokra vonni a nehéz büntetés súlyát?

Nincsenek-e köztünk keresztények között is fukarok, tettetők, félénkek, gyűlölők: nincsenek-e keresztény népeink között is olyanok, kik ezen, vagy más, még sokkal veszedelmesebb hibákra mintegy természetes hajlandóságot mutatnak? s kinek jutott még eszébe egy kereszténynek a polgárosítástól megfosztását kivánni hibáiért? Ki merné mondani, hogy mert a spanyol boszuálló, a hollandi fukar, a nápolyi nem vitéz, a görög tettető: e nemzetek polgári jogok gyakorlására alkalmatlanok? mintha az úr Isten bizonyos phrenologiai rend szerint teremtené nemzeteit, s rajtunk keresztényeken állana megnézni koponyáikat s nyugodtan elmondani, hogy alávalóságra teremtettek. Vagy csak a zsidónál szabad ez? hagyján! engedjük meg még ezt is, ösmerjük el, hogy Isten épen e föld legrosszabb népét választá magának; hogy épen a legalábbvaló, legjobbíthatlanabb népnek hirdeté igéit, melyek vallásunk alapjául szolgálnak: vajjon azok, kik a zsidókat nemzeti romlottságuk miatt minden jogoktól megfoszta-

nák, elfelejtik-e, hogy a zsidónak csak keresztelés szükséges, hogy mindezen jogokban részesüljön; hogy csak egy alávalóság kell, csak egy tettetéssel több s hogy az, ki Mózes vallását meggyőződése ellen elhagyá, mihelyt vallástalanná lett — azaz: az országnak erkölcsiségére nézve egy biztosítással kevesebbet ád — körünkbe felvétetik; s vajjon hol ez létezik, hol az apostasia minden polgári jognak elnyerésére biztos utat nyit, lehet-e jó lelkiismerettel a zsidó erénytelenségét felhozni polgárosítása ellen?

Vagy ha a zsidók napjainkban kizárólag kereskedéssel foglalatoskodnak, s ez, főkép úgy űzve, mint általok üzetik, csakugyan oly demoralizáló, mint az emancipatió ellenei által közönségesen állíttatik: lehet-e ezt az emancipatió ellen okúl felhozni? Ha azon életmód, melyet a zsidó népesség többnyire követ, a közállományra nézve veszélyes: miért nem tiltanók el inkább a keresetmódot, mely nem polgárosított zsidók által űzve azért veszélyes lenni meg nem szünt; ha pedig nem az, miért büntetni egy egész nemzetet azért, mert egyes tagjai egy talán alacsony, de ártatlan módon keresik élelmöket, főkép ha bebizonyíttatott, hogy annak ily módon való keresésére kényszerítve vala? Mert vajjon ezt ki meri tagadni? ki nem ösmeri el, hogy a zsidók csak épen elnyomás által, s mert előttök minden más életmód elzáratott, emelkedhetének ennyire az egy szabadon engedett kereskedés-

ben?* Hazájukban: Palästina-, Syria-, Babylonia- s Mesopotamiában a kalifatus idejéig a zsidók földművelés- s mesterségekből éltek. Szent könyveik egészen szántóvető népesség viszonyaira irottak. Talmudjok, mely szokásaikat, törvényeiket s úgyszólván egész nemzeti éltöket foglalja magában, valahányszor kereset- s mesterségekről szól, mezei munkát, bor- és olajsajtolókat, életeladást s szállítást emleget; a városi foglalatosságok között építők, kertészek, asztalosok, kovácsok stb. említtetnek, néha hajósok, szamár- s tevehajtók is.

«De» így szól Jost, az israeliták történeteinek szerzője: «nem emlékezem oly törvényre, mely arra mutatna, hogy ezen korban a kereskedés a zsidók között kitünő, vagy csak nagyobb tiszteletben lett volna.»

Afrikában s Ázsiában a zsidók régóta mesterségeket űznek; a hol az emancipatió létre jött, mindenütt napról-napra több zsidó fordul a kereskedéstől mesterségekhez.

Würtembergben, hol a zsidók 1828-ban részlegesen emancipáltattak, 1836-ban, midőn végre tökéletes polgáritásuk kimondatott, a kamarai viták között már nyilván említtetett, hogy e rövid időszak

* Offenes Sendschreiben an den Herrn Geh. Ober-Regierungs-Rath K. Streckfuss zur Verständigung über einige Punkte in dem Verhältnisse der Juden.

alatt is már sok fiatal israelita kereskedés helyett más mesterségekre adta magát.

Ugyanaz tapasztaltatott Bavariában. Felvehetni, igy szól Graser* a felső mainai kerületről szólva, hogy kivévén néhány személyt, kik gyengélkedő szülőiknek segítségeűl a kereskedést el nem hagyhaták, az egész fiatal férfinépség művészet-, tudomány- s mesterségek vagy mezei gazdasággal foglalatoskodik. Hét esztendő előtt (1821) már 300 zsidó mesterfiú s 50 legény találtatott a felső mainai kerületben stb. A felszabadító edict kihirdetése előtt majdnem az egész, e kerületben mintegy 1400 családból álló zsidó népesség *schacherből* élt, most az ezen életmódot követők száma majdnem 280-ra szállt.

Badenban, hol a zsidók majdnem minden polgári jogokkal bírnak — kivévén azt, hogy kamarai követeknek nem választathatnak, — midőn a második kamarában tökéletes polgárosítások vala szőnyegen, Winter statusminister így szólt: «kötelesnek tartom magamat nyilván kimondani, hogy a zsidók magokat e szabadságra mindig érdemeseknek mutatták. Mezei gazdaságra s mesterségekre vetették magokat, úgy, hogy városban nehezen lesz oly mesterség, mely egy vagy több zsidó által nem üzetnék.»

* Das Judenthum und seine Reform. Beireuth. 1828.

Ha tehát e tisztán kereskedő irány, — mely sokak által a zsidók romlottsága fő okának állíttatik — e nemzetnek egykor nem vala tulajdona; ha szent könyveiből világos, hogy ezen irány nem vallásának következése, hanem egyedül azon elnyomásé, mely mihelyt eltünik vagy csak gyengül, e természetnek állított hajlandóság megváltozik: vajjon — ha a zsidók kereskedési iparja az országra nézve káros, a zsidók erkölcsiségére veszélyes, mit én tagadni nem akarok, — nem volna-e józanabb e próbált módhoz folyamodni s inkább a polgárosításban keresni a baj megszünését, melyet annyi üldözés nem gyengíthete? józanabb főkép most, midőn mind történetkönyveink, mind a jelen egyformán bizonyítják: ***hogy mindenik javítást, mely a zsidók polgári létére nézve történt, aránylagos erkölcsi jobbulás követe.***

Cordovában, hol a zsidók az arabok alatt valamivel jobb napokat éltek, Afrikában s Törökországban, főkép e birodalom kezdetén, midőn sorsuk még a keresztényekénél is jobb vala, erkölcsi állapotjuk örvendetesebb. Ugyanezt látjuk napjainkban mindazon országokban, hol az emancipatió vagy tökéletesen, mint Anhalt-, Churhessen-, Würtemberg-, Holland-, Belgium-, Francziaország- s Amerikában, vagy legalább részben, mint Weimar-, Nassau-, Baden-, Poroszország-, Dánia- s Angolhonban már törvénynyé lett s hol a haladást — ha egyes bizony-

ságokat felhozni nem akarok is — világosan már az is bizonyítja, hogy Amerikában több congressusi küldött, Francziaországban már egy kamarai követ, s más mind hadi, mind polgári hivatalokra, ugy Hollandia és Belgiumban is a legfontosabb hivatalokra zsidók választattak; s Angliában, hol már előbb is egy részleges emancipatió létezett, midőn e kérdés 1830-ban szőnyegre került, az emancipatió ellen nem egy, mellette sok petitiók terjesztettek a parliament elibe, nemcsak a legjelesebb városoktól s jelesen London által egy 14000 aláírással, hanem még cambridgei egyházi személyek részéről is.

Michaelis korában — állítása szerént, — tolvajvizsgálódásoknál a gonosztevők felénél több még zsidókból álla; 50 esztendővel később dr. Mittermaier a kamara előtt nyilván előadja, hogy Badenben 1735 vizsgálódás alatt lévő személy között csak 12 zsidó terheltetett a lopás gyanújával.

Mind ebből ugy hiszem eléggé világos, hogy a zsidók romlottsága, ha az léteznék is, a polgárosítás ellen legfelebb ürügyül, de bizonyosan okúl nem szolgálhat. De vajjon e nemzetnél, épen mi erkölcsi tulajdonait illeti, nincs-e semmi, mi részvétünket érdemlené? Vajjon azon nép, mely ellenséges nemzetek s harczok között, annyiszor győzve s legyőzetve, vallását rabláncokban is megtartá, mely a hatalmas Róma csapásai alatt ledöntetve, miután oltárai mellett hallatlan vitézséggel küzdött

s városát még egyszer visszavevé s ismét elveszté, végre a nemzetek sorából kitöröltetve, hosszu vándorlásában elődeinek hitét elviszi magával; mely tűrve, mit soha nemzet nem tűrt, a hidegen gunyoló megvetéstől vérengző üldözésekig mindent, mit emberi kegyetlenség csak képzelhet; mely szétszórva a világ minden részein, bár ellenállni gyenge, vallását a pogányok, mozlimek, s keresztények ellen mindenütt megtartá, midőn vallásának követése csak vérpadra vezetheté, s midőn elhagyása minden világi élvezetre utat nyitott, mely üldözések s csábítás között egyformán állandó vala, nem érdemli-e részvétünket? Van egy része a zsidók jellemének, mely sokszor kellemetlen, visszataszító, sőt nevetséges; de van egy, mely bármennyi előitélettel s elfogultsággal tekintsünk is e népre, akaratlanúl is tiszteletre kényszerít, s az: vallásossága. Ugyanazon zsidó, kit, ha csak keresztényekkel látjuk viszonyokban, talán megvethetnénk; ki itt szivtelen fukar: különben mint jó atya, jó férj, s mint vallásosainak hív barátja áll előttünk; a szegény zsidó nem hasztalan fog koczogni ajtaján, nincs senki oly alávaló Mózes követői között, kivel rokonságot nem érezne. Ugyanazon zsidó, ki félénken hízelg elnyomóinak s nyugodt egykedvűséggel hordja lánczait, ellentállhatatlan hívséggel ragaszkodik vallásához, bátran néz minden kín, maga a halál elébe, inkább, mintsem hogy apái oltárait elhagyná. Ugyanazon

zsidó, ki talmudjából tanúlt előitéleteihez gyermeki makacssággal ragaszkodik, Kánaán nemzetei között hősi szilárdsággal megtartá *egy Istenének* hitét, s vele azon fenséges morált, melyen magasabban álló kereszténységünk épült. A zsidó nép, mint egy pénz egyik oldala, elkopott, de a másik még megtartá hajdani benyomásait, s nem oly nemtelen lehet azon ércz, mely ezredeken át mindennek ellent álla. S az, ki mint szolga, annyi üldözések között ellent tud állni, nem érdemetlen, hogy polgárrá felvéve a közszabadság védelmében részt vehessen; a kő, melyet csapásaink szét nem törének, nem fogja gyengítni országunk építményét, ha belé felvétetik.

De — így szólnak tovább a polgárosítás ellenei — mind ez igaz lehet, de a polgárosításra nézve nem bizonyít semmit. Európa több országaiban a zsidók világosabb példáit adák jobbulásuknak, mint hogy ezt többé okúl lehetne felhozni ellenök és sir Róbert Peel s mindazon felvilágosodottabb tagjai az angol parliamentnek, kik az emancipatió ellen szavaztak s mindazon jelesebb írók, kik ellene írtak, mai nap elhagyva az erkölcsi okot, más fontosabb alapból indúlnak ki, s ez: nemzetiségök. «A zsidók — igy szól lord Belgrave az alsó házban május 17-én 1830-ban — támaszkodva vallásukra, mindig különös nemzetnek tartván magokat, a polgári jogokból önmagokat zárják ki. Hol a zsidók e föld kerekségén megjelentek, mindenütt egyenlő

állhatatossággal ragaszkodtak nemzetiségökhöz. Vagy a zsidó Angliában — az, ki Montmouthstreetben ócska holmival, s az, ki a börzén országkölcsönökkel kereskedett — vajjon akarta-e valaha érdekeit e nemzet nagy institutióival egybekötni? Ő soha való egyességre nem léphetett, a britt történeteknek babérjai neki érdektelenek, az ő szíve fel nem dobog emlékeinknél, ő nem vesz részt abban, mit mi szeretünk: mert azon pillanatban, melyben keblét az angol érzeményei töltenék el, megszünnék zsidó lenni. S a zsidók nem keresnek ily szoros kapcsolatot, ők más reményekkel néznek a jövőbe, ők egy más éghajlat lakói, polgárai egy más hazának, mely felé szemeik változhatatlan vágygyal szüntelen fordulnak.

S majdnem igy ír dr. Paulus.* «A zsidóság míg rabinus és Mózesi értelemben zsidó maradni akar, polgári jogokat egy nemzetnél sem gyakorolhat, mivel maga, elkülönözve fennálló nemzet kíván maradni, s vallási kötelességének tartja, hogy mindazon nemzetektől, melyeknél menedéket talált, elkülönözve fennálljon. Már az, ki magát más nemzethez tartozónak tekinti s elkülönzésében tovább is megmaradni kiván, sőt magát erre lekötelezve hiszi,

* Die jüdische National-Absonderung nach Ursprung, Folgen, und Besserungsmitteln. Oder über Pflichten, Rechte und Verordnungen zur Verbesserung der jüdischen Schutzbürgerschaft in Deutschland v. Dr. H. E. G. Paulus, Heidelberg 1831.

józanon sem nem kívánhatja, sem nem nyerheti azon jogokat, melyeknek fő feltétele, hogy az, ki ezeket gyakorolja, a nemzethez tartozzék, — s így a zsidóság sem, mely szétszórva a világ kerekségén, ugyanazon zsidó, minden más nemzetektől eltérő, házasság s más közös szokások s törvények által elkülönözött nemzetiségét kivánja feltartani.»

S vajjon nálunk — így szólnak a polgárosítás ellenei — hazánkban, hol a zsidók polgárosításával ezen idegen elem egy még csak fejlődő nemzetiséggel jöne érintésbe, vajjon nem fogna-e veszély háramlani nemzetiségünkre, ez oly nehezen, annyi áldozatokkal feltartott kincsre, s nem józanabb-e lemondani vagy legalább boldogabb időkre halasztani e máskép igazságos törvényt, mint ily veszélylyel szembeszállni? S megvallom, ha ez állna, ha ezen állítás csak legkisebb valószínűséggel bírna előttem, bármi forrón óhajtom is, hogy e minden igazság által kivánt törvény végre létrejőjön, én magam volnék az, ki ellene szólalnék. Én cosmopolita nem vagyok; mind azon szépen hangzó beszédek, mikkel néhányan a közömbösséget, melylyel hazájok iránt viseltetnek, nagy emberszeretet leplével takargatják, engem meg nem indítanak; nemcsak mert erősen hiszem, hogy attól, ki hazája iránt felhevülni nem tud, az emberiség épen oly keveset reményelhet, mint a haza attól, ki családi vonzalmakat nem érez; de mert teljes meggyőződésem,

hogy minden nemzetiségnek fentartása az egész nemzet érdekében fekszik, — érdekében, mint a testnek, hogy tagjai épen maradjanak, mint a családnak, hogy egyes gyermekei ne lépjenek ki köréből, melyet munkájok gazdagíta; s csak ki hazájának él, teljesíti kötelességét az egész nem iránt, melynek hasznos munkása csak az, ki erejét természetes körére szorítá, s a magot, mely reá bizatott s mely elszórva az egész világban elveszne, öntelkén veti el, s itt örül vetésének, jól tudva, hogy az ég, midőn korlátolt erővel teremté emberét, egyszersmind korlátolt határt akara szabni munkásságának.

De vajjon azon veszély, melyet néhányan a zsidók polgárosításából nemzetiségünkre jósolnak, létezik-e csak a legkisebb mértékben is? Lehet-e valaki annyira pessimista, hogy e nemzetiséget, mely egy ezred előtt Ázsia közepéből a történet fergetegei között e határok közé vetve, — bár idegen földön — oly erős gyökeret vert, hogy ennyi fergetegek után is fennáll; e nemzetiséget, mely fellépése első pillanatától ellenektől környékezve, egy ezreden által küzködött nyílt erő s alattomos üldözések ellen, s egy másfélszázados elfoglalás, egy háromszázados német szövetség után mégis fennáll, fennáll kevés milliók között oly hazában, melynek annyi polgárai iránta részvétlenek, melynek törvényes nyelve egykor latin, míveltebb körei németek valá-

nak; fennáll s nevekedik, csudálatosan fentartva a gondviselés által, mely e népet mint multban a török, ugy a jövőben talán egy más barbarismus ellen őrseregnek rendelé; hogy, mondom, e nemzetiséget néhány ezer zsidó polgárosítása által veszélyeztetve lássa, veszélyeztetve most, midőn — hála az égnek! — a magyar végre átlátá, hogy jövője nemzetiségével egy, midőn minden szív, mely dobogni tud, a hazáért lángol, midőn őseink nyelve nem idegen többé e határok között, melyeket vérökkel szerzének. S vajjon e nemzetiséget, melyet annyi hideg egykedvűség el nem enyésztetett, mely felejtve, sőt — szégyennel legyen mondva — megvetve azoktól, kik e haza legnagyobb áldásait élvezék, egy agg regeként csak a nép beszédében élt, végre mégis utat tört magának, most néhány zsidó polgárosítása ronthatná el? Az, hogy egy pár százezer szerencsétlennek sorsát enyhítjük, hogy egy elnyomott néposztályt, mely ugyis már hazánkban él, — s melyet égbekiáltó igazságtalanság nélkül ki nem tilthatunk határaiból — minden emberrel született jogokban részesitünk, nem a törvényhozásban, mely nálunk csak egy privelegiált osztály kiváltsága, nem oly jogokban, melyek által politicus befolyást szerezhetne, csupán abban, hogy kenyerét keze munkája után becsületesen nyerhesse, s e hazában, melyet vérével őriz, munkájával gazdagít, egy darabka földet szerezhessen, — vajjon ez hozna veszélyeket

nemzetiségünkre, ez fogná ledönteni azt, mi annyi századnak diadalmasan ellentállt?

Meg kell vallani, a gondolat új, s kik kimondák, legalább azzal dicsekedhetnek, hogy e világon ők az elsők, kik egy nemzet vesztét abból jósolák, mert igazságos vala. S vajjon mily nemzetiség az, melylyel a zsidók a mienket elronthatnák? A német? de nem idegen-e ez a zsidókra nézve? s ha a zsidók hazánkban egy német elemet képeznek, nem mutatja-e épen ez, hogy e nemzet idegen nemzetiséget felvesz, s vele assimilálódik?

Ám legyen — így szólnak a polgárosítás ellenei tovább — megengedjük, hogy a zsidók polgárosítása nem fog káros következéseket szülni nemzetiségünkre, de vajjon oly nemzet, mely magát hazánkban idegennek érzi s annak fogja érezni mindig, míg büszke Messiás-álmai meg nem szünnek; mely e hon többi polgáraitól vallása által elkülönözve áll, s vele soha egyesülni nem fog — mert ha a kisebb s elhárítható akadályokat (mint nyelve, ruházatja) nem említjük is, a sabbath s külön ételtörvényei ezt nem engedik, — érdemli-e a polgárosítást, s nem balgatag-e a törvényhozó, ki ha nem is elleneket, legalább olyanokat, kik a haza javáért buzgóságot nem éreznek s érezhetnek, a polgárok minden jogaiban részesít? Mert azt, hogy a zsidók hazánkban nemzetiségünk iránt eddig semmi részvételt nem mutattak, csakugyan nem tagadhatja senki.

Egy előbbi alkalommal mondám, hogy a zsidók polgárosításánál nem érdemek jutalmáról, hanem csak egy égbekiáltó igazságtalanság megszüntetéséről lehet szó; — mondhatnám most, hogy azoknak hibái, kiket tetteink által sértének, a véteksúlyt nem enyhíthetik; s talán — ha épen keressük, — a szent könyv, melyen vallásunk alapul, talán elég mondát foglal magában, mely ezen állításomat bizonyítaná. De nem akarok visionariusnak tartatni, s kik vallásunk emberszerető értelmét felfogák, úgy sem lehetnek bizonytalanok e kérdés iránt; csak egyet legyen szabad kérdeznem: vajjon ha a zsidók eddig nemzetiségünk iránt buzgóságot nem mutattak, ők-e okai? — Tűretve pénzökért, — gyűlöltetve e haza minden lakóitól, kizáratva minden hivatalból, minden megtiszteltetésből, eltiltva egyes városokból s törvényhatóságokból, gúnyoltatva, megvettetve, lábbal tiportatva, a hová csak fordultak, vajjon mi vala az, mi nemzetiségünkből részvételöket gerjeszthetné; mi az, miért ők e hazát szerethették?

A haza nem azon darab föld, melyen születünk. Nem a hegyláncz, melynek kékellő csúcsaira a gyermek vágyódva feltekinte, nem a térség, mely az ifjút nőni látta, nem a folyó, melynek hullámzatánál az ifjú szívét vágyak tölték el, teszik azt, miért a férfi halni kész. Hasonló vidékeket találunk a föld más részeiben is, s a szív azért nem

érzi magát honosabbnak rajtok. A haza több. Azon hely, melyen magunkat szabadoknak érezhetjük, melyben csak hasonlókat találunk, melynek története dicsőségünk, virágozása boldogságunk, jövője reményünk; hol házunk áll, hol homlokunk izzadságával munkált vetéseink zöldelnek, hol idegeneknek nem tartatunk, s nincs éldelet, melyet legalább reménylenünk nem lehetne: ez a haza, ez az, miért csak a gyáva nem áldozza életét, s kinek ezt nem adók, attól áldozatokat kivánni kegyetlenség.

Vagy nem ezt bizonyítják-e az emberi nem történetei első lapjoktól az utolsóig? nem látjuk-e mindig s mindenütt, hogy honszeretet soha szolgák erénye nem vala, hanem csak a szabadságban verheti gyökereit, s csak véle együtt terjed a polgárok szívében? Nem látjuk-e ugyanazon rómaiakat, mint hősöket szabadságuk, mint gyávákat császáraik korában? nem váltak-e vitézek azon szászok ivadékából, kiket hazájokkal együtt a XI-ik században néhány ezer normann elfoglala? s az 1793-iki Francziaország között, mely a világnak ellentáll, s a között, mely 1815-ben elfoglaltatik, mi a külömbség, mint hogy elébb szabadságért, később uráért küzködött? nem látjuk-e egy korban, ugyanazon nemzetnél a honszeretet legnagyobb csudáit a nép egy osztályánál, a legalábbvaló közömbösséget a másiknál? Olaszországban például hősöket találunk a szabad városokban, a vidéken haszontalan pórt,

mely minden diadalomnak egyformán örül, minden hősnek hasonló tapssal fonja körül babérral homlokát; vitézeket a franczia lovagok között, míg a nép érdek nélkül nézi csatáit? nem látjuk-e a honszeretetet eltünni minden pártnál, melynek polgári jogai sértettek, vagy csak veszélyeztettek is: Francziaországban, hol a hugenották katholikus királyok ellen Angliához, a katholikusok hugenotta fejedelmek ellen Spanyolországhoz folyamodnak, — Angliában, hol a puritánusok I-ső Károly alatt a skótokat önmagok hívják hazájok ellen, — s talán felhozhatnék hasonló példákat honom történeteiből is. — S vajjon mit bizonyít mind ez, — ha nem azt: hogy az embernek első szüksége a szabadság, mely ha elvétetett, a haza neve elveszti bájerejét; ha nem azt, hogy a honszeretet — nem Helvetius gúnyoló definitiója szerint — a szamárnak vonzalma istállójához, hanem az embernek ragaszkodása azon helyhez, melyen magát boldognak, azaz: szabadnak érezheti. Csak ha mindenkit, ki a hon határai között él, az alkotmány áldásaiban részesítünk, gerjeszthetünk honszeretetet; csak ha mindenki, jogait éldelve, magát boldognak érzi, csak ha büszke lehet polgári állásában, akkor fog híven ragaszkodni nemzetiségéhez; minden egyéb, mit annak terjesztésére ez egyen kívül teszünk s tehetünk, haszontalan.

S vajjon, ha mind ez áll, ha meggondoljuk,

hogy korunk nemzetei kivétel nélkül nem egy néptörzsökből származottak, hanem véletlenül összejött különböző s egykor ellenséges részekből állanak, — ha körültekintve különböző vallásokat látunk Európa majdnem minden országában, s így meggyőződtünk, hogy a honszeretet nem eredeti vagy vallásos egységtől, hanem egyedül az alkotmánytól függ, mely Anglia annyi nemzedékekből összeszedett népességét egy nagy nemzetté foglalá össze, Észak-Amerika franczia, angol s német lakóiból egy külön északamerikai népességet alkota, s Francziaország német tartományait egy század alatt francziákká változtatá: * lehet-e feltennünk, hogy ez a zsidóknál nem fog történni; feltennünk főképen most, midőn annyi példa ellenkezőt bizonyít, s a tapasztalás, a hol csak még a polgárosítás létre jöhetett, ezen állításnak ellentmond.

* Azok, kik a honszeretetet mintegy emberi ösztönnek tartva, a nescio qua natale solum dulcedine cunctos allicit szerint azt hiszik, hogy ez érzemény akaratlanúl, mintegy gondolat nélkül támad az emberi kebelben, s nem polgári állásától, hanem a földhöz való ragaszkodásától függ: elfelejtik, hogy ezen erényt csak oly nemzeteknél találjuk, melyek a műveltségnek bizonyos fokát már elérték; elfelejtik, hogy gyarmatok mindig anyaországukat gyűlölik leginkább, s hogy mindazon bájnak, melyet emlékeink bizonyos helyek körül vonnak, a honszeretet már azért nem lehet oka, mert ezen emlékek legfölebb nevelésünk helyét tehetik kedvessé, s mert ha a honszeretet ezen érzeményen alapulna, olyanoknál, kik hazájokon kivűl neveltettek, nem is létezhetnék: ezt pedig nem fogja senki állíthatni.

Amerikában, hol a zsidók minden polgári jogokkal élnek, s többször mint tartományaik képviselői parlamenti tagokká választattak, — Hollandiában s Belgiumban, hol minden polgári jogokat élveznek, vajjon nem mutatnak-e honszeretetet ők is, mint ez országok más polgárai? Vajjon Francziaországban mi vala következése az emancipatiónak? A közhivatalokban, melyeket viseltek, halhatatlan seregeik zászlói alatt, a tudomány-, művészet- s mesterségekben, melyeket egy negyedszázad óta gyakorolnak, meghazudtolták elnyomóik rágalmazásait, — így szól Merilhou minister a franczia kamara előtt; — s ha az 1812-iki márczius 11-én adott edict, melyben a tilsiti békesség által kijelelt porosz határok között a zsidóknak minden polgári mesterségek gyakorlására, magasabb tanítószékekre, katonai tisztségekre s több más életpályákra jogok adatnak, később majd világos határozatok, majd szokás által nagyrészint visszavétetett, a zsidók-e okai? ők, kikről Hardenberg január 4-én 1815-ben gróf Gróthoz irt levelében bizonyságot ád: miképen az utolsó háború története eléggé bizonyítá, hogy a zsidók, kik az ország polgárainak felvétettek, hív ragaszkodásuk által magokat ezen jótéteményre érdemeseknek mutatták. Zsidó vallású ifjak — így szól Hardenberg tovább — híven küzdöttek keresztény hadtársaik mellett, s közöttök is elég hőstett s nemes elszánás példáit találhattuk, míg az ország-

nak egyéb zsidó lakói, s jelesen az asszonyok, ez ország keresztényeivel mindennemű áldozatokban vetélkedtek. — S vajjon nem lehetne-e hasonló okoktól hasonló következéseket várni nálunk is, s nem valószinű-e, hogy a polgárosítás nem hogy nemzetiségünknek ártana, hanem inkább e hon egész zsidó népességét hív követőinek hódítaná?

Mert habár Hartmann * és Streckfuss ** s mindazok, kik a zsidók polgárosítása ellen írtak vagy írnak, leginkább a nemzetiségre alapítják főokoskodásukat: vajjon mit hozhatnak fel annak bebizonyítására, hogy a zsidók valóban külön nemzetiség után vágyódnak, s keresztény népekkel soha valóban egyesülni nem fognak? Azt, hogy a zsidók vallásos szertartásaik miatt a keresztények lakomáiban nem részesülhetnek (ez egyike a legkedveltebb okoknak)? De elmellőzve itt azt, hogy annyi reform után, melyek a zsidók vallásában egy idő óta történnek, talán nincs távol az idő, melyben az iránt is változások fognak történni,*** vajjon oly országban, mint a mienk, hol pápisták s reformál-

* Anton Theodor Hartmanns Grundsätze des orthodoxen Judenthums.

** Über das Verhältniss der Juden zu den christlichen Staaten.

*** So schreibt die heilige Schrift nichts über die Art und Weise vor, wie das Vieh geschlachtet werden müsse, noch dass es, wenn es gewisse Verletzungen am Leibe hat, nicht gegessen werden dürfe, ebenso wenig gebietet die Schrift die Vermischung

tak századokig együtt élnek, és senkinek még eszébe nem jutott, hogy mert amazok vallásuk szerint bőjtre kényszerítve, majdnem az év egyharmadáig reformált hontársaikkal nem táblázhatnak, egyesülésök létesíthetlen: lehet-e a zsidó ételtörvényekből az egyesülés lehetetlenségét következtetni? vagy míg ez országnak több egy milliónyi lakóinál* külön kalendáriom szerint számolják ünnepeiket, — mondani: hogy míg a zsidók sabbathjokat a vasárnapra által nem tették, a polgárosítás lehetetlen?

Vagy talán az ezerszer felhozott Messiás-reményeket fogjuk felhozni annak bebizonyítására, hogy a zsidók, kik országuk helyreállását várják, a polgárosításra alkalmatlanok? Hisz ők minden helyet csak számkivetésök helyének tekintenek, csak egy rövid nyugpontnak hosszú vándorlásukon — így szólnak a polgárosítás ellenei; — mi nekik Anglia vagy Német- vagy Magyarország? Házájok a Jordán partjain, a nagy Libanon hűs völgyeiben áll, s csak ennek emlékénél dobog fel szívök; csak ha az időről szólnak, melyben a rég várt Messiás végre

von Fleisch und Milchspeisen. Die Thalmudischen Uiberlieferungen über diesen Punkt werden theils für mündliche Uiberlieferungen erklärt, thels nach einer eigentlichen Exegese aus der Schrift hergeleitet. Diejenigen, welche nun die göttliche Authorität des Thalmud nicht anerkennen, würden demnach an christlichen Tischen essen können. Unpartheische Universal Kirchenzeitung Nr. 6. Die zwei Partheyen im Judenthum.

* A görögök.

eljő, tölti remény lelköket. A zsidók lakhelyöket nem tekintik hazájoknak s azért polgárosításukról szólni képtelenség. — De vajjon lehet-e valami kegyetlenebb ezen okoskodásnál? — Egy nemzet elveszti hazáját; körülszórva a világ minden népei között, a hová jő, elnyomás s hallatlan üldözés követi mindig; fegyvere nincs, melylyel elnyomóinak ellentállhatna, század század után múlik, s tapasztalásai nem mutatnak egy természetes valószinűséget egykori állapotának helyreállására: s ha e nemzet bizva Istenében még nem esik kétségbe, s feltekintve a magas égre, mely csak kínjait látta, s körültekintve a földön, hol csak szenvedett, — s érezve elnyomásának egész súlyát, szenvedéseinek egész keserűségét, egy csodába helyezi reményét, — mert nem hiheti, hogy Isten e szép világot egy ártatlan nép kínpadjáúl teremté, mert nem hiheti, hogy az örök igazság nem adna jutalmat ily állhatatos türelem után, — ha számüzetve mindenünnen, a rég vesztett hazának képén gyönyörködik álmaiban, — ha semmi nemzet polgárának nem fogadtatva, önnemzetiségének feltámadásáról ábrándozik: vajjon mit mondjunk azokról, kik ily népnek, midőn honosítást kér, hideg gúnynyal azt felelik: hisz álmaitokban ti már birtok egy hazát, ti más ábrándozott nemzetnek polgárai vagytok, menjetek oda; mi nem fogadhatunk fel körünkbe. Hát nem eleget szenvedett e nép, s büntetni kell-e

őt még azon egy gyenge reményért is, melylyel kínjait enyhíté? azon egyért, melyen kivűl ti néki mást nem hagytatok, s mely lelkének erőt ada kegyetlenségtek eltűrésére. S vajjon, ha csak kínokat találva a jelenben, bizalmát egy szebb jövőben helyezé; ha visszataszítva mindenkitől, csak hontársaival érez rokonságot; ha csak megvetést, csak kegyetlen üldözést találva e földön, szenvedései között ábrándozik, vajjon mi vethetjük-e ezt szemére, kik tőle ez egy reményen kívül mindent elraboltunk? — Isten nem akarta, hogy egy szív remény nélkül éljen e világon, s kitől e föld megtagadta örömeit, annak az ég csillagai sugárzanak bizodalmat keblébe. — Kiket zsarnok elnyomott, kiket a világ visszataszíta, s a keresztény vallásukért kínoza, a pária nehéz terhe alatt feltekintenek, s a zsarnok nem rabolhatja el bizodalmukat hatalmával, nem ronthatja el a vigasztaló gondolatot, hogy fenn e nehéz élet után más, szebb haza vár a szenvedőre, hol ő is szabad lesz, hol a megvetés bélyege eltünik arczáról, hol a vándor nehéz útja után pihenni, s ki itt szenvedett, éldelni fog. De vajjon, kérdem, lehet-e ezt — s hogy a Messiás-remény a zsidók nagyobb részénél csak ebben áll, teljes meggyőződésem — vétkül tulajdonítanunk? s ha talán néhány zsidó, elcsábítva szent könyveinek hibás magyarázata által, földi hazájának helyreállításáról álmodoznék is: lehet-e ezt a polgárosítás

ellen okúl felhozni, midőn e nemzet műveltebb része e Messiás-reményeket majdnem általánosan allegorice magyarázza?

Messiásunk — így szól dr. Jakobi * — az igazság, mely mindig hatalmasabban emelkedik elavult előitéletek s középkori szokások ellen, s szabadságunkat előbb vagy később ki fogja víni. Palaestinába nem akarunk visszatérni, csak emberi s polgári jogaink visszanyerését kivánjuk.

«Mi a német házához akarunk tartozni, ahhoz fogunk tartozni minden helyen. Németország tőlünk mindent kivánhat, mit csak joggal polgáraitól követelhet, s örömmel fogunk mindent áldozni védelmére, csak becsületünket s vallásunkat nem.** Ha ezerek között egyesek volnának, kik inkább egy nem létező országhoz s nem létező nemzethez tartoznának, ilyeneket talán tanácsos volna policziai felvigyázat alá helyezni: nem, mert veszedelmesek, hanem inkább, mert igen is valószinű, hogy tébo lyodottak.»***

«A hit, melylyel minden jó- s igaznak győzel

* Uiber das Verhältniss des k. preus. Ober-Regierungsrathes Strekfuss zur Emancipation der Juden.

** Vertheidigung der bürgerlichen Gleichstellung der Juden gegen die Entwürfe des H. Dr. H. E. Paulus, von Gabriel Riesser Dr. der Rechte. Altona, 1831. p. 81.

*** Ugyanott 49.

mében bízunk: ez Messiás-hitünk. Ragaszkodjunk erősen ehhez.»*

«Ki lánczainkat széttöri, ki gyalázatunktól megment, s polgári jogaink megszerzésében segít — az Messiásunk. Más fogalmat az orthodox zsidóság nem tart Messiásáról.»**

S vajjon miután a zsidók műveltebb része napjainkban így nyilatkozik, s miután az 1806. év május 30-án Napoleon által összehívott zsidó sanhedrin ugyanezen elvekhez ragaszkodik: lehet-e még a nemzetiségben okot keresni az emancipatió ellen; s mert a zsidók, részint helyzetöktől kényszerítve, részint talán hibás vallási fogalmak által eltévesztve, valaha külön nemzetiségökhöz ragaszkodtak, s mert Cardoso ezen nemzetiséghez annyira ragaszkodik, hogy még azon hajdani szokást is, mely szerint a zsidók egykor külön városrészekre szoríttattak, nem annyira más népek megvetésének, mint inkább különös isteni gondviselésnek tulajdonítja, mely Izraelt elkülönözés által más népek hibáitól s romlottságától meg akará őrzeni:*** vajjon lehet-e ebből következéseket vonni korunk

* Uiber die Stellung der Bekenner des Mosaischen Glaubens in Deutschland von Gabriel Riesser, Doctor der Rechte. Altona, 1831.

** Anton Theodor Hartmanns Grundsätze des wahren Judenthums in ihrem wahren Lichte dargestellt von Dr. Gotthold Salamon. Altona, 1838. p. 46.

*** Las Excellentias de los Hebreos.

zsidóira is, s azt mondani, hogy ők, kik oly állhatatosan esdeklenek polgárosításért, elkülönözést kivánnak? — mint ha egy hazát birni nem volna kedves minden kebelnek, mint ha volna ember, kinek szívére egy homályos jóslat több hatással birna, mint azon hely, melyet születésének első napjától a végsőig minden emlék felszentel, melyet eldődei sírja, gyermekeinek első hangjai kedvessé tevének, melyben magát szabadnak érezheti!

II.

Azon két fő okról szóltunk eddig, mely a zsidók polgárosítása ellen közönségesen felhozatik, s bármi gyengének ösmerjük is erőnket, reménylem, meggyőztük olvasóinkat ez okok alaptalanságáról. Hátra van, hogy még azon vallási tekintetről szóljunk, mely honunkban — hol majdnem mindenütt egy nagy párt a vallásos szabadságot személyes érdekéből védi — ritkábban említtetik ugyan, de valamint egykor a zsidók elnyomásának fő oka vala, úgy most, habár ritkábban, annyival több keserűséggel felhozatik, s majd a zsidó, majd a keresztény vallás elveiből kiindulva, az emancipatiót majd veszedelmesnek, majd istentelennek hirdeti.

Korunk, a mint mondám, vallásos türelem kora; részint — fájdalom — közömbösség, részint azon meggyőződés, hogy minden térítési mód között a

kényszerítés bizonyára a legrosszabb (Grotius szerint coactus qui credit, non credit, sed credere simulat) végre különös türelemre taníták az embereket, s bár itt-ott egyes kivételek találtatnak is, (mint még századunkban a szabad Connecticut törvényt hoza: hogy a ki a quackerekhez áttér, először számkivetéssel, visszaesés esetében halállal büntettessék), bátran elmondhatjuk, hogy a vakbuzgóság s vallásos üldözések évei rég megszüntek, s hogy századunkban alig találtatik ország, hol századok küzködések díjáúl el nem ösmertetnék az elv: hogy az országnak polgárai vallására befolyása csak anynyiban lehet, a mennyiben elvei a közállományra nézve veszedelmeseknek találtatnak. — A közvélemény változásával változni kelle a zsidók polgárosítása ellen vallási tekintetből felhozott okoknak is, s ha egykor a zsidó név maga a legkegyetlenebb üldözésnek elég okúl találtatott, ha a vallásos különbségnél nem kelle több: hogy minden kegyetlenség, mint az albingensisek úgy a zsidók ellen, istennek kedves keresztényi tettnek hirdettessék: most csak az, ki megmutathatá, hogy vallásuk a közállományt veszélyezteti, reményelheti, hogy szavának hatása leend. S ez az út, melyet az emancipatió ellenei napjainkban követnek.

Ha a zsidó vallásból (így szól Streckfuss) mind azt elveszszük, mi vagy csak külső szertartás, vagy mit a természetes vallás tanít, positiv dogmái ezek

fognak maradni: «Isten csak a zsidók Istene, s világi és egyházi feje. Ő csak a zsidókat szereti, más nemzeteket gyűlöl s megvet. — Vétkei büntetéseűl széleszté el népét a világ kerekségén, s csak ezért adta elleneik hatalmába. De egykor, ha az idő eljő, elküldi Messiását, s kik hívei maradtak, vissza fognak térni Palaestinába, hol Isten hajdani országa fel fog támadni uj fényben s dicsőségben. — Ezen oktatásoknak szükséges következése az, mit a zsidóknál látunk. Szigorú ritual törvényei által — melyek arra alkotvák, hogy a zsidót a világ más népeitől elszigeteljék, — más szünnapokra kényszerítve mint keresztény hontársai, sőt eltiltva majdnem minden nem zsidó kezek által készített étkektől, más hontársaival való közlekedésben sokféle módon gátolva, sőt kizárva a keresztény vendéges asztalától, a vallásos zsidó azon országban, hol lakik, magát soha honosnak nem érezheti. Lakóit ő soha közös czélokra öszvegyült hontársainak, fejedelmét tettleges, de lelkiismerete szerént soha jogszerű urának nem fogja elösmerni. Ő nem szerezhet földbirtokot azon szándékkal, hogy azt jobbítva unokáira hagyja, hanem — mert hisz a Messiás minden nap eljöhet s Palaestinába hívhatja őt — legfelebb hogy vele kereskedjék. Néki egyátalában csak oly mesterségek lehetnek kedvére, melyekről a legkisebb veszteséggel azonnal lemondhat, ha egykor a nagy szó, mely őt való hazájába visszahívja, felhangozik».

Hartmann, ki több rendbeli munkában a zsidók polgárosítása ellen írt, hasonlólag a vallási alapra építi okoskodásait, s annak bebizonyítására, hogy a zsidók vallásos nézetei valóban oly elveket foglalnak magokban, melyeket egy jól elrendezett országban tűrni nem lehet, a talmudból egyes helyeket idéz, melyek szerént:

Esküvések néha kötelezők, néha nem.*

Zsidóknak keresztény bírák előtt perlekedni nem szabad. Talmud, Tractat. Gittin, Fol. 88. l. 2. Tad Chasakak IV. 248. Coi 1., u. o. Schulchan Aruch 4-ik R. V. 26.

A bálványozókat (keresztényeket) szóval s tettel csalni szabad. Avodah Sara Fol. 16. Col. 2. Tract. Baba Ramma fol. 113 stb.**

Minden fortély, mentség s kétértelműség szabad, valahányszor a szükség kivánja, vagy általok jó czél érethetik el a nélkül, hogy mások káro-

* R. Akiba esküvő szájának mondásait szivében semmivé tette. Tract. Callah, Fol. XVIII. Col. 2. — Maimonides azt mondja: hogy az eskünek nincs kötelező ereje, valahányszor a száj és szív tökéletesen egyet nem ért. Hilchot, Schebuoth, az esküvésekről. C. 1. §. 12 stb. stb.

** Maimonides mondja: hogy a zsidónak a bálványozó által számolásban elkövetett hibát — azon esetben, ha t. i. maga ezen hiba elkövetésében semmit nem tett, s Isten neve az által nem szentségteleníttetik — ön-hasznára fordítani nem tilos. Torch Deah sz. 232. §. 14.

sulnának. Conciliator l. 48. Amsterdami kiadás 1633—4.

Csak oly eskü kötelező, mely egészen hibátlan Thorára tétetett le; ha a leirat hibás, az eskünek nincs ereje. Maimonides. Hilchot Jesu de Hattorah lap. VI. §. 10. Talmud. Tractat Schabbat. fol. 110. 1; Gittin fol. 45. Col. 2.*

A zsidó vallásnak e veszélyes elveiből kiindulva dr. Paulus igy okoskodik: «Az ország, mely mint köztársaság, minden vallások védelmére köteleztetik, nem kevésbbé köteles azért egész komolysággal, s jogszerű hatalmának egész erejével nyilván kinyilatkoztatni minden vallási felekezetnek, hogy Istenhez való állásáról s viszonyairól tarthat a mit akar; de hogy vallásos nézeteiből soha nem szabad tetteknek támadni, melyek által követői vagy mások jogaikban vagy kötelességeikben gátoltatnának. Semmi vallásos felekezetnek nem szabad külső tetteinek elrendezésében oly törvényeket követni, melyek az ország vagy a természet törvényeivel ellenkezésben állanak. — Az ország nem engedheti, hogy alattvalói idegen törvényeket kövessenek».

Több ezekhez hasonló okoskodásokat idézhetnék; de miután a polgárosítás ellenei, a vallásos

* Minthogy a szerző a hebraeus nyelvet nem érti, minden idézéseiben, melyeket a talmudból tett, csak az általa felhozott irókat követé.

nézetből kiindulva, csak a szavakban külömböznek (oly ritkák e rossz ügynél még a rossz okok is), az olvasó ezekből át fogja látni az utat, melyet állításuk bebizonyításában valamennyien követnek.

A zsidók vallása, úgy mint azt Mózes könyvei tanítják s a talmud kifejti, oly elveken alapúl, melyeket jól elrendezett országban nem tűrhetni; már pedig soha nép Israelnél állhatatosabban vallásához nem ragaszkodott: tehát e népet polgárosítani nem lehet. Ez az okoskodás.

Elmellőzvén itt, hogy miután ezen ok azok által hozatik fel, kik a polgárosítást a zsidók erkölcstelensége tekintetéből ellenzik, ezen két ok között, mely egy állításnak bebizonyítására használtatik, talán némi ellenkezés létezik, — mert csekély belátásom szerint legalább nem egészen világos, miként lehet azon nép, mely vallásához, azon valláshoz, melyen kereszténységünk nagy részint alapul, oly hiven s állandóan ragaszkodik, egyszersmind a legerkölcstelenebb; — legyen szabad ezen okot egy kevéssé közelebbről tekintenünk.

Arra, hogy ezen okoskodás álljon, s a zsidók polgárosítása ellen napjainkban felhozathassék, kettő szükséges:

1-ör. Hogy az ó testamentom s a talmud szelleme — nem egyes kiszakított mondásai — valóban egy jól elrendezett ország szellemével ellenkezésben álljanak.

2-or. Hogy a zsidó szent könyveit még napjainkban is ezen értelemben vegye, s hozzájok állhatatosan ragaszkodjék.

Már a mi az elsőt illeti, kérdem, ki meri ezt állítani? Ki meri mondani, hogy az ó testamentom — e legdicsőbb emléke egy eltünt civilisatiónak — egy jól elrendezett ország elveivel ellenkezésben áll, nem egyes mondásaiban s példabeszédiben mondom, — mert hol van könyv, mely oly ellenséges szándékkal olvastatva, mint ez olvastatott, gáncsra alkalmat nem adna? — de egészében; nem szavaiban de szellemében? Vajjon ha e régi könyvekben Israel isten népének neveztetik, s más népek csak megvetéssel s néha gyűlölséggel említtetnek: oly menthetetlen-e e büszkeség azon népnél, mely körülfogva ellenektől, a bálványozás századaiban egy Istenben való hitét megtartá? Ha Mózes, ki átlátá, hogy népének rendkívüli helyzete csak rendkívüli erő kifejtése által állhat fenn, — ki jól tudá, hogy józan törvényhozó mindig csak a jelenről gondoskodhatik, s csak a szükséghez mérheti törvényeit, a jövőre bizva a jövőt s meggyőződve, hogy minden, mit a haladó idő haszontalanná tett, s előitéletté változtatott, megszűnik, mihelyt ideje eljött, csak nemzetiségének fentartásáról gondoskodva oly törvényeket alkotott, melyek Israelt más népektől elkülönözék, s e népben idegen szomszédai ellen gyűlölséget gerjeszthetett; ha tehát a zsidó törvé-

nyeknek ezen része, mely akkor alkottatott, kora bélyegét hordja homlokán, s például mi az étek-törvényeket illeti, épen oly szigorú, mint a hajdani Aegyptusé: vajjon el lehet-e felejtenünk, hogy épen ezen könyv más lapjain száz oktatás olvasható, melyben a törvényhozó nem századát, de ezeredét meghaladta; hogy ugyanezen könyv, melynek egyes mondáiból Streckfuss úr a zsidók emancipatiója ellen felszólal, az örök tízparancsolatot foglalja magában, hogy azon egyes mondások mellett, melyeket a zsidók ellenei oly szivesen idéznek, s melyekből oly ellenmondhatatlanúl bebizonyíthatni vélik azt, hogy a zsidók vallásukat követve — minden más népeket gyűlölnek — mintha oly vallás, mely ezredekig fennáll, ily balgatagságokat taníthatna — más épen oly régi s a zsidók által épen oly szenteknek tartott igék állnak, mik az ellenkezőt parancsolják. Vagy nem áll-e a zsidók szent könyvében e fenséges ige: szeresd felebarátodat mint tenmagadat? * Vagy gyűlölést hirdetnek-e ezen szavak: szeresd az idegent mint tenmagadat? ** Ti s az idegen egyenlők vagytok az Úr előtt. *** Vagy nem áll-e irva: Ha honotokban egy idegen lakik, ezt ne bántsátok. Ő úgy lakjék köztetek, mint a benszületett köztetek lakik, s szeresd őt mint tenmagadat,

* Lev. XIX. 19.
** u. o. 34.
*** num. 15. 16.

mert te is idegen voltál Egyptom földjén.* S tovább: Igy szól az úr a rabokhoz, kiket elvezettek Babilonba: építsetek házakat és ültessetek kerteket. Iparkodjatok a város javán, hová vezettettek s imádkozzatok érte az úrhoz.** Ha egy idegen, ki nem tartozik Israel népéhez, jő messze földről s imádkozik a házban, hallgasd meg őt s tégy mindent, mert hozzád esdeklik, hogy minden népek ösmerjék s féljék nevedet.*** S végre így szól az úr: az idegenek áldozatai kedvesek lesznek előttem, mert házam imádkozó ház minden népnek.†

Ha tehát egyes a szent könyvekben talált mondások néhányak által a polgárosítás ellen hozatnak fel: nem lehetne-e több joggal az emancipatió mellett az egész törvénykönyv szellemére hivatkozni, melyről Krisztus maga mondá: hogy küldetése nem elrontani, de megerősíteni a törvényt; ha csak azon képtelen állításhoz nem akarunk jutni, hogy a zsidók csak épen ez egyes mondásokra szorítják vallásosságukat, s vakon engedelmeskedve Isten szavának mikor gyűlölésre int: mihelyt szeretni tanít, mihelyt a törvény szivünk hajlandóságaival s emberi természetünkkel összehangozik, ugyanazon vallás parancsait nem fogják követni.

* Móz. 3. könyv, 19. 14.
** Jeremiás 29. 4. s 7.
*** 2. Chron. 6. 32. Salamon templomának felszentelése.
† Jesaiás 56. 7.

A mi az ó testamentomból felhozott egyes mondásokról mondatott, áll azokra nézve is, melyek, mint egy jól elrendezett ország nyugalmával ellenkezésben állók, a polgárosítás ellen a talmudból idéztetnek. Mert habár annak feszegetésébe: menynyire állnak a zsidók ellenségei által felhozott idézések, úgy mint azok felhozatnak, én, ki a hebraeus nyelvet nem ösmerem, belé ereszkedni nem akarok; habár megengedem, hogy dr. Salomon többször azon könyveket, melyekből Hartmann idéz, helytelenűl nevezi apocrifoknak; habár nem tagadom, hogy a talmud — mely e nemzetnek több százados literaturáját foglalja magában — századának bélyegét hordja magán, s azon korban támadva, melyben — mint Streckfuss maga mondja — a keresztények által a zsidókon elkövetett szörnyű undok tettek kebleikben csak gyűlölséget ébreszthetének, ezen érzeményt még inkább terjesztik: azt legalább senki nem tagadhatja, hogy a talmudban, e setét s valóban antisocialis oktatások mellett más, épen ellenkező oktatások is foglaltatnak; hogy ugyanazon talmud, mely az izraelitáknak idegen biró előtt a perlekedést eltiltja, más helyen e szavakban «az ország törvényei való törvények», híveit a törvények megtartására inti; hogy ugyanazon talmud minden keresztény-gyűlölés mellett híveinek kötelességeűl teszi, hogy szegény nem izraelitákat az izraelita szegényekkel együtt tartsanak; hogy végre

ugyanazon talmud, mely állítólag a hamis esküvéseket megengedi, számtalan más helyen az eskü szentségét pártolja, mit Hartmann Tivadar maga is elösmer; hogy tehát a talmud — főkép oly ellenséges szándékkal olvastatva, mint azt Eisenmenger s mások tevék — habár sok oly dolgokat foglalna is magában, melyek a polgár jogaival s kötelességeivel ellenkezésben állnak, ezekből a polgárosítás ellen okokat meríteni csak akkor lehetne, ha tapasztalásunk mutatná: hogy századunk zsidói talmudjokból épen csak e helytelen oktatásokat követik, hogy csak ahhoz ragaszkodnak, mi vallásos könyveikben országunk törvényeivel ellenkezésben áll.

S ez az, mitől véleményem szerint az egész kérdés eldöntése függ. — Mi vala a zsidók vallása századok s ezredek előtt, érdekes kétségen kívül a történetirónak, ki e nemzet emlékeit messzebb követhetve mint másokét, az eszmék kifejlődését sehol nem láthatja tisztábban; törvényhozót csak korunk zsidóinak vallásos fogalmai illetnek, s ha — mi minden vallásnál történik, mely mint a zsidó, revelatión alapulva, változhatlan törvényekhez ragaszkodik — a zsidók megtartva ugyan hajdani könyveik szavait, magyarázataikban haladtak az idővel; ha nálok is, mint másoknál, a betűszerinti értelem később symbolicussá vált, s változva a századok szellemével, napjainkban civilisatiónkkal ellen-

kezésben többé nem áll: az, hogy a zsidók ezredek vagy századok előtt antisocialis valláshoz ragaszkodtak, ma, ily körülmények között, a polgárosítás ellen képtelenség nélkül okúl többé fel nem hozathatik.

Vagy azt fogja talán mondani valaki, hogy a zsidók vallásos fogalmaikra nézve soha nem változának? — Való, hogy e nép, legalább mi vallásának egyes tanúságait, jelesen a monotheismust s moráltörvényeit illeti, egy még semmi korban és semmi nemzetnél nem látott állhatatosságot mutatott, bámulatra méltót, ha csak e nép gyengeségét s kedvetlen körülményeit tekintve, nem jutna eszünkbe, hogy az igazság ellentállhatatlan, habár csak egy Socrates áll is egész nemzete ellenében; s jól illik a büszkeség, melylyel Salomon ezen állhatatosságra tekintve így szól: A világ minden népeinél inkább megmutatták a zsidók, mennyire képesek vért, vagyont s életet feláldozni egy magasabb eszmének. Ha e szent lélek nem lelkesítene még napjainkban is, mi könnyű volna munka s fáradság nélkül megjobbítani helyzetünket, mi könnyű volna vétkeink s kínainktól egy perczben megmenekednünk. Közöttünk ezeren vannak, kiknek éltök pusztáján a világ minden dicsőségét mutatva, csábítva mondja: mind ez a tied, ha leborulva imádni fogsz; s kik vallásuk alkotójával felelnek: el tőlem sátán; mert írva áll: csak uradat, Istenedet imádjad, s csak neki szolgálj.

De ebből az következik-e, hogy a zsidó nép, midőn oly állhatatos vallásának lényeges részében, mely keresztényi hitünkkel oly kevéssé áll ellenkezésben, hogy inkább alapjául szolgál, épen ily makacssággal ragaszkodik minden törvényeihez? Vajjon — hogy csak egy példát említsek — a sabbathra nézve nem változtak-e a zsidók nézetei? Vajjon ezen institutióból, miként azt Mózes képzelé, mi maradt még napjainkban? Mózes akaratja szerint mint a hetedik nap, úgy a 7-ik év is munkaszünetnek vala szentelve. Az országnak e sabbathjában a zsidóknak nem volt szabad fákat ültetni, vetni vagy aratni; s csak azt, mi épen élelmére szükséges vala, veheté mindenki a föld termesztményeiből.

Minden adósság elengedtetett hét sabbath év elfolyta után; a nagy jubileum következik, s vele a szolga szabad; a zálog az adósnak, minden föld első birtokosának, visszaadatik. — De vajjon, kérdem még egyszer: ezen nagyszerű institutió, mely a szabadságot s egyenlőséget a zsidók között talán jobban fentarthatá, mint Lycurg törvényei teheték, fennáll-e még? vagy azon urak, kik a zsidók makacssága ellen panaszkodnak, éltek-e már oly 7-ik sabbath évet, melyben adósságaik a zsidók által elengedtettek, vagy adós az ellen panaszkodhatnék, hogy záloga izraelita hitelezője által visszaadatott?

Vagy, hogy újabb időkről szóljak, — mert úgyis sokan vannak, kik a zsidókban nem annyira szent könyveik, mint a talmud követőit üldözik — azon zsidók között, kik a modenai Leo őszinte vallomása szerint minden világi tudományt veszedelmesnek s károsnak tartanak; kiknek tudós Josephus Flaviusok minden idegen nyelvekről megvetéssel szól; s kiknek XVII századdal később egyik legnagyobb tudósuk, Cardoso nyilván kimondja: hogy Israel nem bajlódik emberi tudományokkal, bizonytalan philosophia-, empiricai medicina-, s álmodozó chemiával; hogy Israelnek kedve nincs más népek történeteit tanúlni, polgári változások chronologiáját, vagy fejedelmek bölcseségét; — s azon zsidók között, kik századunkban majdnem minden európai nyelvnek irói között tündökölnek, kik nagy neveket mutathatnak a tudomány és művészet majdnem minden ágában, nincs-e különbség?

S hogy végre egyenesen a talmudról szóljak, lehet-e mondani, hogy a zsidóknak nézete e könyv hitelességéről nem változott? Dr. Creuzenach (zsidó) nyilvánosan a közönséges egyházi ujságban* kinyomtatott thesisekben fellép hitelessége ellen.**

Dr. Dernburg (a mainczi izraelita közönség

* Unpartheische Universal-Kirchenzeitung Nr. 2.

** A felállitott thesisek ezek:

1. Soha a talmudnak hiteles codexe nem létezett.

elnöke) ezen thesisekre tekintve így szól: mikor e sorok irója gyermekből ifjúvá lett s először kezdé sejdíteni a vallás való értelmét, szemébe ötlött, miként lehete valaha a talmud balgatagságait (Alfanzereyen des Thalmuds) ide számítani. Nincs is szükség tehát e thesisekre. E könyv, mely tekintélyét mint vallásos kútfő, csak a zsidók egykori tudatlanságának köszöni, s mely ellen napjainkban mindenki szabadon szólhat és szólni köteles, azt úgy is el fogja veszteni.

Dr. Jost* a talmudról így nyilatkozik: «a zsidók, kik a talmudhoz ragaszkodnak, jól tudják a konkolytól megválasztani a jó magot, s nincs rabbin, ki mindent, mi a talmudban áll, az életre alkal-

2. A talmud soha bevégzett munkának nem állittatott.

3. A talmud csak igen kevés traditionalis határozatokat foglal magában.

4. A talmudnak nem traditionalis része szerzőiről is embermívnek állíttatik.

5. Maimonides oktatásai nem a talmudon alapulnak.

6. A talmud szelleme soha nem követtetett.

7. Sok orthodox a talmudisták ellenének tekinthető.

8. Maimonides «more Nebuchim» nevű munkájában a talmud ellenének mutatkozik.

9. A rabbinusok egyes esetekben hozott határozatai nem kötelezők.

10. A ceremoniális nehézségek s akadályok, melyek a zsidókat terhelik, nagy részint nem a talmudból erednek.

* Allgemeine Kirchenzeitung No. 126. 1833.

mazhatónak tartana, és sok határozatoknak egyoldalúságát el nem ösmerné. Legnagyobb bizonyítványai ennek Maimonides, Albó, Simon Zenach s mások mélyen tisztelt munkái, melyek sok félreérthető helyet kiigazítva, egyszersmind megmutatják, hogy a talmud felvételében csak cum grano salis kell itélnünk.»

Vajjon nem világos-e ebből, hogy a zsidók vallásos nézetei századok leforgása alatt csakugyan változának? S hogy bármi megférhetlenek legyenek is mostani állásunkkal Mózes törvényei, bármi antisocialis elveket zár is a talmud magába: a törvényhozóra nézve a polgárosítás megtagadására nincs ok, mielőtt bebizonyíttatnék, hogy a zsidók napjainkban oly vallási elvekhez ragaszkodnak, melyek keresztény törvényhozással egyenes összeütközésben állanak. De vajjon ki mondhatja ezt? Mindazon számos munkákban, melyekben, mióta az emancipatió szőnyegen van, zsidók vallási elveikről szólnak, foglaltatik-e csak egy elv, mely ezen állításra jogosítana? Az 1806-iki franczia synedrium nyilatkozásai*

* Az 1806-ban Napoleon által összehivott zsidó notablek gyülekezete, melynek határozatai a később 1807-ben megnyitott franczia zsidó sanhedrin által is helybenhagyattak, e következendőkben egyesité határozatait:

1. A franczia zsidók a francziák testvérei; Francziaország közös hazájok.

2. Monogamia. A házastársak elválása csak az ország tör-

nem bizonyítják-e épen az ellenkezőt? vagy ki mondhatja, hogy valaha, mióta a zsidók az egyházi szónoklatot szertartásaik közé felvevék, csak egy szót halla is zsidó szónokoktól, mely ezen állításra okot adhatna? vajjon lehet-e még tovább egy rég múlt század sötétségében koholt okot felhozni, főkép most, midőn a zsidók gyermekeik nevelésére s cultusuk jobbítására annyit tevének, s az emancipatió annyi helyen megtörténve, mindenütt áldó, de sehol még káros következései nem mutatkoztak?

Nem csudálatos-e, ha még századunkban a vak zsidógyűlölést oly kiterjedésben látjuk, hogy férfiak, mint Streckfuss, még a zsidók reformáló iparkodásaira is kaján szemmel néznek, s miután vallásuk ellen — mint az elébb tartatott — hosszasan szóltak, értekezésöket azzal végzik, hogy a reformátió, mely a zsidó vallást tiszta theismussá változtatja (azaz: minden oly veszedelmeseknek hirdetett elveitől megtisztítja) nem veszély nélküli; nem kell-e fájdalommal látnunk, ha keresztények — mint Hartman Tivadar — mindent, mi a zsidók részéről

vényszékeinek helybenhagyásával történhetik. Keresztényekkel való házasságok tiltva nincsenek.

3. A moralis törvények s kötelességek ugyanazok, nem zsidók, mint vallástársak iránt.

4. A rabbinusoknak csak szokáson alapult befolyásuk, de semmi törvényes hatalmuk nincsen. Választásuk módja bizonyitja.

5. Minden mesterség s életmód szabad, tilos csak az uzsoráskodás.

napjainkban történik vagy mondatik, csak a keresztények csalására használt fortélynak állítva, benne inkább uj haragra s gyűlölségre találnak okot, elfelejtve, hogy milliókból álló közönség ily fortélyos képmutatásra alkalmatlan, hogy azon elvek — ha csakugyan a zsidók között még közönségesek nem lennének — azzá válnának, ha e nemzet jobbjai által szóval s irásban egy ideig színleltettek; s hogy végre a törvényhozó tettekről itélhet s nem gondolatokról, s egy vallásos felekezetet, mely nyilván csak jó elveket színlel, a polgári lét áldásaiból ki nem zárhat azért, mert e vallás oktatói századok vagy ezredek előtt veszedelmes elveket tanítottak, s mert az utolsó zsidó még le nem monda utolsó előitéletéről; hogy mondom a törvényhozás ezt nem teheti, ha csak a természet első jogait, a keresztény vallásnak legszentebb kötelességeit sérteni nem akarja.

Jól tudom én, hogy nem hiányzanak azok sem, kik a zsidók ellen űzött elnyomásnak mentségeűl vallásunkra mernek hivatkozni; — régi szokás a legrosszabb ügyet a legszentebbel összekötni, — s nem csudálom, ha az elnyomás védői — mint hajdan gonosztévők — az oltár előtt keresék biztosságukat.

«A keresztény elvekkel, — melyekhez országainknak, ha csak romladásnak nem akarnak indúlni, most erősebben szükség ragaszkodniok mint

valaha, — a zsidók tökéletes emancipatiója össze nem fér.*

«Meg kell gondolnunk mindenek előtt azt is, mivel tartozunk a keresztény egyháznak. A zsidóság, mint ez az idő haladásával kifejlődött, nemcsak tagadása, de világos ellentéte egyházunknak.»

«Soha a zsidók polgárosítása által az országnak keresztény jellemét elvennünk nem szabad** stb. stb. stb.» — mert minek ismételjem mind azokat, melyeket Németországban mint Angliában a vallásos elnyomás hősei annyiszor ismételtek, valahányszor más hitű hontársaikról szó vala, s melyekre szánakozó mosolygással felelhetnénk, ha nem állana előttünk Irland, és szerencsétlen népességében tanúság, mi alaptalan okoskodásokon alapul sokszor egy egész népnek elnyomatása.

«De hát mi keresztények szabadítsuk fel azon népet, mely üdvözítőnket kínozá s vallásunknak első üldözője vala — így szólnak buzgólkodva az emancipatió ellenei; — hát nem átkozta-e el népét Isten önvétkeiért? nem áll-e szent könyveinkben: hogy elleneiket fogják szolgálni, éhség s szomjúságban, remegve nappal s éjszaka? s hol Isten hatalmas keze lesujtott, mi ellent mernénk állani?» — De

* Alexander Müllers Archiv der neuesten Gesetzgebung. Band 5. Heft 1. 1. 108.

** Fő consistoriális tanácsnok Köhler a hassiai nagyherczegség 2-ik kamarájában.

vajjon kell-e ezekre felelnünk, kell-e mondanunk, hogy a jóslatoknak teljesítése nem rajtunk áll, hogy Isten nem a gyenge embert választá büntetéseinek eszközéűl; — kell-e mondanunk, hogy ugyanazon szent könyv, melyben az átok áll, a nagy, fenséges parancsot foglalja magában, mely embertársunk szeretetére int; — kell-e mondanunk mind ezt, vagy nem inkább lerántva az ájtatos álorczát, mely alatt csak gyűlölség rejtőzik, vallásunk szent szellemét követve, kezet nyújtani az elnyomottaknak?

Vannak irók, kik az elnyomásnak megszünését azon majd világosan, majd rejtélyesen kimondott okból is ellenzék, mert a megtérések kevesbednének. — De vajjon van-e valami, mi ezen vélemény mellett szólna? vajjon azon üldözések, melyek a szenvedélyes Luthert ezen mondásra birták: «sokan úgy bántak a zsidókkal, hogy ki jó keresztény, inkább zsidóvá válnék»; terjesztették-e vallásunkat? Azon oktatásoknak, melyeknek hallgatására katholikus s reformált országokban, Rómában mint Baselben, a zsidók egykor kényszeríttettek, mind azon iparkodásoknak, melyekkel egyes társaságok — mint a londoniak — a zsidók megtérítésében fáradtak, — mi vala sikere? Nem józanabb-e hát, emlékezve Luther intő szavára: «ha az apostolok, kik szinte zsidók valának, velünk pogányokkal úgy bántak volna, mint mi a zsidókkal, nem vált vala egy keresztény sem a pogányok közűl», — fel-

hagyni az üldözéssel; s mint I-ső Gergely pápa oly szépen mondja: azokat, kik a keresztény vallást nem követik, szelídség, jóakarat, intés és szabad meggyőződés által vezetni a vallás egységéhez? — S csak ez a mód az egyetlen, mely végre a fenséges czél eléréséhez vezethet s teljes meggyőződésem szerint előbb-utóbb vezetni fog. Egész civilisatiónk a kereszténységen alapul, s a világ egyes népei nem haladhatnak a nélkül, hogy közelednének; és miként kik egy hegy külön oldalairól indulnak ki, a tetőn végre találkoznak: úgy a nemzetek nem közeledhetnek egymáshoz műveltségökben a nélkül, hogy mint mindenütt, úgy vallásos nézeteikben is végre egy irányban álljanak; de ez egyike azon dolgoknak, melyeket csak az idő érlelhet, s bizonyára semmi sem hátráltathat inkább, mint ha vallásunk formája mellett buzgólkodva, elfelejtjük szent értelmét, mely csak felebarátunk szeretetére int, s nem gyűlölést, s embertársunk üldözését rendelé földi feladásunkúl.

Emberi feladatunk segítni mindig, hol segíthetünk, enyhíteni minden szenvedést, magunkhoz felemelni minden elnyomottat, helyrepótolni minden igazságtalanságot, s csak ha ezt, s a mennyiben ezt teljesítjük, teljesítettük isteni üdvözítőnk parancsait, — csak ha ezt tettük, reménylhetjük, hogy vallásunk tetteink által hirdetve, terjedésében végre e népet is közébe fogadja, mely hozzá elveiben közelebb áll, mint maga gondolná.

III.

De térjünk végre az emancipatió elleneinek, utolsó okához, mely, habár nem oly hangosan hirdetve mint a többiek, e szerencsétlen nép elnyomatásában hathatósabban munkál, mint bármely más: ez a zsidó polgárosításának veszélye; nem azon veszély, melylyel romlottsága erkölcsiségünket, külön nemzetisége hazánkat, hite vallásunkat fenyegeti; ha csak ez volna, akkor talán még nagylelkűen hallgatnánk; a veszély személyes érdekeinket fenyegeti, innen a zaj. — A zsidók romlottak! — Ám legyen; ha az ország törvényeit meg nem szegik, mitől büntetés által épen úgy visszatartóztathatnak, mint ha erényeik volnának, — mi közünk romlottságukkal? Felvételök nemzetiségünket sérti! Hagyján, hisz ha mind azokat, kik nemzetiségünk ellen harczra keltek, vagy azt hidegségökben elhanyagolták, sőt magyar létökre megtagadták, jogaiktól megfosztanók: hová jutnánk népességünkkel, hol keresnénk új birtokosokat legszebb jószágainknak? — Vallásunk veszélyeztetik! — Isten neki, a miénk egy felvilágosodott század, a vallásos buzgóság nem illik többé ily magasan álló férfiakhoz. De érdekeink sértetnek! mily kebel maradhatna nyugodtan ily pillanatban, ki nem áldozna fel mindent, habár legfenségesebb elvei volnának is, érdekei fentartásának?

E sorok írója ösmeri az érdekek hatalmát! teljes meggyőződése szerint az országnak nagyobb érdeke az igazságnál ugyan nem lehet; nem lehet anyagi érdek, mely egy immoralis eszme törvényesítését menthetné, vagy orvosolhatná: de meggyőződése az is, hogy ez eszme költői ábrándozásnak fogna sokaktól tartatni; s nem fogja olvasóit terhelni vitatásával. Korunk véghetetlen józan s számoló; jaj annak, ki javallatait annak megmutatásával kezdi, hogy igazságosak, s nem inkább, hogy hasznosak, vagy legalább senkinek kárával összekötve nincsenek; boldog még, ha ez utolsó esetben is részvétet gerjeszthete, s nem vala kénytelen tapasztalni, hogy az emberek többnyire fizetést kérnek jótetteikért is; az iró tudja mind ezt, nem akar harczba szállni az önösség ellen; az iró nem kiván, nem vár áldozatokat senkitől; — de ha százezereket lát, kik a kinok legnagyobbikát — elnyomatást — szenvednek; ha a leghallatlanabb igazságtalanság mentségeûl a szükségesség hozatik fel; ha egy oly gyenge kisebbség elnyomatásának okáúl az állíttatik, hogy százezerek az emberiség első jogaiban nem részesülhetnek a nélkül, hogy azon millióknak sorsa, kik azokat most gyakorolják, veszélyeztetnék; ha, mondom, a milliók százezerek ellenében azt mondják, hogy nem mernek igazságosak lenni: akkor az iró meggyőződése szerint kötelesség legalább arról bizonyságot keres-

nünk, vajjon áll-e mind az, mi századokig előitéletként elhitetett; vajjon e csoda, — mert csakugyan az volna, hogy egynéhány zsidó polgárosítása egy keresztény nemzetnek veszélyes lehetne, — történt-e valahol? A kérdés, melytől annyi ezernek jóléte függ, megérdemli vizsgálatunkat.

Ha egy néposztály különös kiváltsági jogokkal bir, s birtokra, kereskedésre, vagy mesterségekre nézve monopoliumokat űz, átlátja mindenki, hogy ez állás veszélyes s káros lehet nem csak azon egyesekre nézve, kik ellen ezen monopol üzetik, s kik fejlődésökben s éldeleteikben általa gátoltatnak, hanem káros az országra nézve is, mely természetes kifejlődésében gátolva, soha nem fog úgy haladni, mint azt természetes ereje engedné. Minden monopolium vagy elnyomja, vagy legalább mesterségesen — mintegy üvegházban — neveli azon industriát, melyben üzetik; s tapasztalásaink után végre átlátjuk, hogy az egyik oly veszélyes lehet, mint a másik; átlátja mindenki azt is, hogy valamint egy néposztálynak különös pártolása, úgy rendkívüli elnyomása is veszélyessé válhatik, mint azt mind azon országok, melyben szolgaság valaha létezett, vagy még létezik, eléggé bizonyítják. — De hogy abból, ha egy eddig elnyomott kisebbségnek nem kiváltságok, hanem egyedül a közjogokkal való szabad élés engedtetik, az egészre káros következések származhatnak: ezt feltenni, csekély belátásom sze-

rint legalább a legnagyobb képtelenség nélkül nem lehet.

Vagy azok, kik a zsidók polgárosítása ellen leghangosabban felszólalnak, vajjon hozhatnak-e fel csak egy okot is, mely a legegyszerűbb, de szenvedelem nélkül itélő gondolkozót meggyőzhetné? A zsidók által gyakorlott mesterségek el fogják rontani a keresztény mesteremberek keresetjét, — így szólnak; de vajjon mit hozhatnak fel ezen állítás bebizonyítására? *A példát?* az ott, hol a zsidók már emancipáltattak, ellenkezőt mutat; a keresztény mesteremberek sorsa nem változott; nálunk, hol a zsidók majdnem kizárólag kereskedéssel foglalatoskodnak, a keresztény kereskedők nem kevésbbé gyarapodnak. *Vagy a dolog természetét?* mely szerint a munkások száma szaporodván, szükségkép kisebbedni kell nyereségeiknek; ámde ki nem látja, hogy e nyereség soha nem kisebbedhetik egy bizonyos legkisebb fokon alul, melyben a munkás fáradságának jutalmát még feltalálhatja, ha csak azon képtelenséget nem akarjuk feltenni, hogy a zsidók még azon esetre is, ha egy vagy más mesterség a concurrentia által oly állapotba jutna, melyben művelése jutalmazó lenni megszünt, azt minden haszon nélkül — a fukar zsidók — csak épen, nem tudom, emberszeretetből, vagy a keresztények megrontására, tovább akarnák folytatni. — *Vagy a zsidók nagyobb műveltségét, s hihetőkép*

a mesterségekben is mint máshol várható ügyességöket? — De vajjon hát ha a törvényhozás csakugyan a tudatlanság s ügyetlenség pártolását vevé magának feladásúl, ha magát felhíva, jogosítva hiszi elnyomni minden nagyobb ipart, bilincsekbe verni minden talentumot, csakhogy annál dúsabban virul-jon az áldott középszerűség, csakhogy az, ki megérdemlé, soha el ne ragadhassa a jutalmat azoktól, kik érdemetlenek; ha mondom, a törvényhozás ezt vevé czéljának, — s hogy csakugyan, legalább practice némely helyeken ez történt, mutatják a czéhek — vajjon a zsidók kizárása elég-e erre, s nem kellene-e inkább kizárni azon keresztényeket is, kik egy vagy más mesterség gyakorlásában több ügyességet mutatnak, kizárni minden idegent, ki mint jobb mester, a jámbor honosokat veszélyeztethetné, kizárni egy szóval mindenkit, ki nagyobb ész, vagy tőke által mesterségét jobban folytathatná, s csak annak adni szabadságot, ki szigorú examen által megmutatta, hogy ügyetlensége s tudatlansága által senkinek veszélyes nem lehet. — Ne mondja senki, hogy képtelenséghez vezetem elleneimet; nem rajtam az ok, ha előzményeikből kiindulva, egyszerű logicával máshoz nem juthatok, mint képtelenségekhez; az épen fő jelleme a hamis fogalomnak, hogy logicus fővel nem gondolkozhatunk felőle a nélkül, hogy végre képtelenséghez ne jutnánk. — De ha a példa mást mutat, ha a dolog természe-

téből más következik, s a zsidók nagyobb ügyessége emancipatiójok ellen fel nem hozathatik, miből fogják következtetni az emancipatió veszélyességét?

A zsidók gazdagok — így szólnak az ellenek — s ez az ok, melyért nekik jogokat adnunk nem lehet a nélkül, hogy velök a keresztények kárára vissza ne élnének. — Talán egy kevéssé csodálatosnak látszhatik ezen állítás; s ha meggondoljuk, hogy e hazában annyi ideig majdnem minden jog a nemességgel, azaz birtokkal vala összekötve; hogy századunkban majdnem minden alkotmány a vagyontalant kizárja, minden hatalom birtokon alapúl: talán némi joggal bámulhatnók, hogy épen e hazában, épen e pénzszázadban az, a mi után mindenki fárad, mi néhányak által a polgári erények legfőbbikének, vagy legalább a szabadság jogai feltételének tartatik, a zsidóknak vétkül tulajdoníttatott, s polgárosításuk ellen okúl vétetik. Mondhatnók talán, hogy ezen veszély, mely a gazdag zsidók concurrentiája által országunk szegényebb lakosaira nézve létezik, épen oly fenyegető, ha e nagyobb vagyon keresztény kezek között halmozódik, s hogy e szerint, ha csakugyan a szegénység biztosítása az ok, nem a zsidókat, hanem inkább minden vagyonosabb polgárt ki kellene zárnunk; — mondhatnók, hogy a zsidók ellen eddig az hozatott fel legnagyobb vádúl, hogy egészen s kizárólag kereskedésnek élve, minden más, fáradságosabb életmódot

kerülnek, s hogy e szerint következetlenség nélkül feltennünk nem lehet, hogy ezen nemzet, törvény által mesterségek gyakorlására jogosítva, ezen engedelemmel oly kiterjedésben élne, mely a keresztényeknek veszélyes lehetne; de elmellőzve mindezt, vajjon mik hát azon veszélyek, melyekkel a zsidók emancipatiója az ország lakóit fenyegeti? Nem tagadom én, hogy azon vagyonos zsidó, ki mesterségét nagyobb tőkével kezdve, azt nagyobb kiterjedésben tökélylyel űzheti, nagyobb hasznot fog nyerni, mint szegény keresztény szomszédja, kinek iparkodásai elősegélésére két keze munkájánál egyéb eszköze nincs: de ki nem látja, hogy e nagyobb nyereség nem a munkás, hanem a capitalista nyereségét teszi, s hogy mindent összevéve a társaság talán nem veszt, ha a capitalista inkább maga gyümölcsözteti tőkéjét, mint ha korlátoló törvények által kényszerítve, csak az uzsorában keresi vagyona jövedelmezését; s így a birhatási jogra nézve tagadni nem lehet, hogy az emancipatió után sok jó darab föld, mely most keresztény birtokosa alatt kopáron hever, zsidó kezek között jövedelmezővé válnék; de miután a törvényhozás nem gátolhatja, hogy a zsidók ipar által tőkéket gyűjtsenek, s velök kényök szerint éljenek; miután nem eszközölheti, hogy az országnak birtokosai zsidó capitalistákra soha ne szoruljanak, s így hitelezőik iránt a legnagyobb függésbe ne jőjjenek; miután hatalma a

keresztény birtokost zsidó hitelezője keresetjei ellen nem védelmezheti úgy, hogy adóssággal terhelt jószága ne hitelezőjének jövedelmezzen, s ő maga, noha állítólag birtokos, ne váljék practice puszta munkássá, ki csak a zsidónak dolgozik: — úgy vélem, a birhatási jognak törvényes megadása nem szülhet a keresztényekre nézve semmi oly káros következést, mely teljes mértékben már most is nem léteznék.

S vajjon nem áll-e hát ez egyáltalában mind azokról, mik a zsidók emancipatiója ellen felhozatnak, s ezen törvényes változás veszélyei gyanánt hirdettetnek? — Vajjon ha e néposztály polgárosítása oly károsnak tartatik, nem a jelen állapot vala-e az, miből ellenei okaikat keresik? — Vagy az, hogy a zsidók — mint annyian oly szivesen hirdetik — alávalók, hogy zsarolásaik földnépünket elszegényítik, hogy csábítás és uzsora által egyes zsidó kereskedők egész faluk elszegényítésén alapítják vagyonukat, hogy nincs erkölcstelenség, melytől, ha haszon forog kérdésben, visszaijednének, s melyet elkövetni, vagy legalább elősegíteni vonakodnának, a jelen állapotnak dicséretére szolgál-e? s mind azon rossz, melyet e népnél tapasztalunk, s mind azon veszély, melylyel érintkezésök keresztény hontársaikat fenyegeti, a jelen elnyomási rendszer fentartását javasolja-e, vagy nem mutatja-e inkább, hogy mostani törvényeink, melyek a zsidók

iránt léteznek, semmi rosszat nem gátolhatnak, s hogy igazságtalanságuknak még azon egy szegény védelme sem marad, hogy hasznosak?

Mostani törvényeink, melyek a zsidók állapota iránt léteznek, hatalmatlanok. — Minden törvény, mely egy néposztályt egyoldalúlag elnyom, s kifejlődését gátolja, mindig s mindenütt ki fog játszatni, s noha a törvény világosan tiltja, tudja mindenki, hogy például a zsidók házakat, sőt jószágokat birnak, s egy álnév palástja alatt mind azon jogokat, melyeknek törvényes éldelete annyira elleneztetik, már tettleg gyakorolják. — A zsidók, kiket minmagunk — hogy úgy mondjam — kényszerítének a kereskedésre, s kik most — mert minden állhatatos törekvés végre eléri czélját — vízként, mely keskeny csőbe szorítva azon egy ponton, mely emelkedésének szabadon engedtetett, magasra emelkedik, s elszéledne, ha egy kis körre szorított ereje, természetét követve elszéledhetne, — ez egy iparágban minden másoknál nagyobb ügyességet nyertek: talán minden törvényes gátak mellett nyomják országunk más kereskedőit. Törvényeink a becsületes zsidó gyarapodásának ezer gátat állítnak elébe, s ím az ügyes, az erkölcstelen kijátsza törvényeinket, s népünk minden törvényes határozatok mellett szenved és zsaroltatik; törvényeink a zsidótól közdolgokban minden befolyást tagadnak: a pénz országok sorsát adá kezébe; — törvényeink a pénz hatal-

mát nem ronthatták meg, s nem fogják megronthatni soha; törvényeink a szegény keresztényt nem védhetik a gazdag zsidó befolyása ellen; nem gátolhatják az erkölcstelen zsidót zsarolásaiban; — hát vajjon miért ragaszkodjunk hozzájok? Miért nem törölni ki egy ezredes igazságtalanság végnyomát törvénykönyvünkből, ha nyugodt megfontolás után mindenki átlátja, hogy tökéletes végrehajtása lehetetlen, részletes teljesítése senkinek nem hasznos, százezereknek pedig a legkínzóbb elnyomás.

Felhoztam, habár röviden, mind azon okokat, melyek a zsidók emancipatiója ellen hazánkban, vagy más országokban, hol ezen kérdés még újabb vala s nagyobb érdekkel vítattatott, részint parlamentaris beszédekben, részint könyvekben felhozattak; s habár annyi elleniratok elolvasása közben szomorúan jutott is eszembe néha, mennyivel boldogabb volna a világ, ha mindenben oly scrupulosusak volnánk, mint ha egy igazság gyakorlása forog kérdésben; ha mindig annyi datumokat s bizonyítványokat keresnénk: örömmel érzém sokszor, mi gyenge a legfortélyosabb ok, mely ily rossz ügy mellett felhozatik. — S nem egy remény nélkül fejezem be soraimat.

Távol légyen tőlem, hogy ezen ügy kivivásában valamit enmagamnak s gyenge iparkodásaimnak tulajdonítanék; de teljes meggyőződésem, hogy minden, mi valóban jó s igazságos, végre kivívja

önmagát; s nem fogja semmi gyengíteni keblemben azon erős meggyőződést, hogy az, mi mellett minden szív felszólal, végre győzni fog, habár az egész világ áltudósai küzködnének is ellene sophismáikkal.

Ki a zsidók jelen állapotát meggondolja, ki e nép szenvedéseit felfogá s látta szegényeit küzködve az élet minden bajával, s látta a gazdagot örömtelen birtoka között, melynek megszerzésén egy vesztett ifjúság függ, mely alatt ő, mint a bányász, e dús élet minden kellemeiről lemondva setétben keresé drága érczerét, melyért annyit tapasztalt, annyi csalódásokat vesztett, annyi kínokat szenvedett; — ki egész szörnyűségében átgondolá azon létet, melyre mi e szerencsétlen népet kárhoztattuk; ki képzelheti, mi az: megvettetni, midőn az életbe lépünk, szenvedni míg haladunk, s végre ha czélunkat elértük, nem várhatni mást, mint irígyeket, s azon megelégedést, hogy megvethetjük, kik egykor reánk lenéztek: az nem lehet kétségben ezen kérdés iránt; s ha egyszer a nemzet jobbjai egy dolog igazságáról meggyőződtek, nincs erő, mely létezését többé gátolhatná.

Ha előítéletek s hibás fogalmak nem gátolják, a jó mindig többséget talál az emberek között s az előitélet, mely a zsidók polgárosításának eddig ellentállt, századunkban többé soká nem tarthat.

Távol légyen tőlem, hogy magamtól azon nehézségeket, melyek a zsidók emancipatiójával hazánkban még most összekötvék, eltagadjam.

A társaság senki ellen nem lehet igazságtalan büntetlenül, s ha máskép nem, legalább az által érzi tetteinek büntetését, hogy azt, kit századokig lánczokban tartott, fel nem szabadíthatja veszély nélkül; s talán félhető, hogy a zsidók emancipatióját is visszaélések fognák követni az első pillanatokban; — félhető, hogy a vélemények jelen állapotában, midőn — tagadni nem lehet — még sok előitélet uralkodik e részben, — az ingerültség, mely a zsidók ellen létezik, törvényes felszabadításuk által csak nevekedni fog, s hogy így azon elkülönözés, melyben e nemzet eddig élt, fentartva a szokás által, a társasági életben még soká fenmaradhat. De az idő halad, s a században, melyben élünk, minden nap, mely egünkön felderül, egy előitéletnek halála felett alkonyodik, s bármi erősen gyökerezik is az, mely a zsidók iránt létezik népünk szokásaiban és nézeteiben: józanon nem lehet félnünk, hogy az, miután egyszer törvényesen ledöntetett, még sokáig takarhatná el látkörünket; a kivágott fa sokszor még újra kihajt tövéből, gyökerének végereje ágakat hajthat, új zölddel kényeskedik talán; de ne féljen senki, hogy ez új hajtásokból alacsony bokornál egyéb válhatnék; s minek kivágása egykor oly nehéz vala, annak végmaradványait egy gyermek is kiirthatja gyenge kezével. S végre bármi nehézségek lennének is összekötve az emancipatióval jelen állásunkban, miután a haza

haladási szándékának annyi előzményeit adta, a polgárosításnak megadása vagy megtagadása nézetem szerint csak annyiban függ tőlünk, mennyiben rajtunk áll tovább haladni, vagy eltávozni a megkezdett ösvényről; de hogyha szívünkben a haladás eszméje egy pillanat gerjedelménél, az emberiség jogai mellett mutatott buzgóság hazugságnál több vala: a zsidók emancipatiója szükséggé vált; ez véleményem szerint minden kételkedésen felül áll. Nincs senkinek több kötelessége, mint annak, ki szabadságot vőn iparkodásainak jelszaváúl, s csak ha ezeket teljesítjük, érdemeljük s várhatjuk korunk tiszteletét. Maga az absolut orosz birodalom engedett korunk ellenállhatatlan szellemének, s midőn 1836. esztendőben kiadott ukáza által azon zsidókat, kik mesterség, művészet, vagy tudomány valamely ágával foglalatoskodnak, többi keresztény alattvalóival egy fokra emelé, — midőn továbbá ugyanazon ukázában megengedé, hogy azok, kik városokban czéhekbe, vagy más mesterségegyesületekbe felvétettek, a választásokban más városiakkal hasonló jogokkal részt vehessenek, sőt azon esetre, ***ha oroszúl írni, olvasni tudnak***, városi tisztviselőknek is választathassanak, megmutatá szabadelvű szándékait a zsidók iránt; s magyar hazánk nem fog hátrább maradni a szabadelvűség ösvényén, s haladása elleneinek nem fog alkalmat adni azon vádra, hogy szabadelvűségének alapja csak önösség; azok

által, miket eddig tettünk, jogot adánk a zsidóknak igazságot reményleni tőlünk, — mi őket nem fogjuk megfosztani reményeiktől.

Jól tudom én, hogy a zsidók emancipatiója nem popularis. — Minden törvény, bármily igazságtalan legyen is, számtalan viszonyok elrendezésében alapúl szolgál, s így természetes, hogy midőn ily törvénynek megváltoztatása forog kérdésben, azok, kik terveikben fennállására számolának, magokat sértve érzik, s jól szerzett jogaik megfosztása ellen panaszkodnak; természetes még az is, hogy miután már szerencsétlen természetünk: csak mások felett emelkedve keresni magasságunkat, — miután minden kiváltságos osztályt annyi állhatatossággal látunk vívni leghasztalanabb jogai mellett is, itt, hol az egész nép az, mely egy kis másvallású kisebbség ellenében kiváltságokkal bir, ezen — hogy úgy mondjam — aristocraticus állását nem szivesen hagyja el; nem csodálatos, mondom, ha mi, kik ezen kérdés mellett víttunk s vívni fogunk, mint eddig, rágalom s indulatosság megtámadásainak czéljáúl vétetünk; — de miután meggyőződésem, hogy valamint az, ki a sokaság itélete ellen önvagy egy néposztály előitéletei mellett küzködik, elvész, úgy az, ki egy igazsággal lép fel ellene, győzhetetlen: nem hogy, mint néhányan az angol parlamentben, vagy Streckfuss úr sokszor említett munkájában, e népszerűség hiányában ellenokot lát-

nék nézeteim ellen; épen ez az, mi nézetem szerint minden emberbarátot felhí, hogy az előitélettel szembe szálljon. Nem hizelgők, de barátok kellenek a népnek, s csak ki a nép javának fel tudja áldozni szeretetét, az érdemli e nevet; — csak ki a mai tapsról le tuda mondani, várhatja, hogy nevének holnapja legyen.

A zsidók emancipatiója ki fogja vívni magát nálunk nélkül is; dicsekedve felvilágosításával, a nép át fogja látni végre, hogy az emberjogok tisztelete, mely minden ajkokon lebeg, nem egyéb puszta szónál, míg ezerek a kínok legnagyobbikát, a *megvetést szenvedik*; által fogja látni, hogy a zsidók romlottságának oka csak elnyomatásuk, s hogy ha azt, kit földre tapostunk, sárban találjuk, nem megvetni, hanem kezet nyújtani felemelésére emberi feladásunk. — Idők fognak jőni boldogabbak, mert jobbak mint korunk, mikben a nép a szomorú valóságot, melyet az örök zsidó regéje képez, épen oly lehetetlennek fogja tartani, mint mi a regét. Minden, mit az igazság megkiván, végre meg fog történni; de siettethetjük a pillanatot, melyben a jó történik. Ha egy nagy gondolatot, mely nemünket emeli, csak egy órával hirdettünk is elébb, — ha egy rossz törvénynek eltörlését csak egy órával siettettük: éltünknek legszebb feladása el van érve s nem mondhatjuk, hogy nem vala nagy jutalma életünknek. Az idő int, s nekünk nem szabad hátra

maradni. Nem kiváltságok, hanem szabadság kell századunkban, s ez nem létezhetik, ha nem köztulajdonunk, s ha a szolgaság — mely gazként könnyebben terjed, mint gondolnók — véggyökereiben ki nem irtatik.

